

Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom

Barać, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:161694>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA
ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**PETRA BARAĆ
DIPLOMSKI RAD**

**ETIČKE UPITNOSTI U ZNANSTVENIM
ISTRAŽIVANJIMA S DJECOM**

Zagreb, lipanj 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)**

DIPLOMSKI RAD

PRISTUPNICA: Petra Barać

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: ETIČKE UPITNOSTI U ZNANSTVENIM
ISTRAŽIVANJIMA S DJECOM**

MENTORICA: doc. dr. sc. Katica Knezović

Zagreb, lipanj 2019.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	I
SAŽETAK	II
SUMMARY	III
UVOD	1
1. ETIČKI KODEKS	3
1.1. Etički kodeks specifičnih zanimanja	5
1.2. Etički kodeks istraživanja s djecom	7
1.2.1. Pravni temelj Etičkog kodeksa istraživanja s djecom	8
1.2.2. Temeljna pitanja Etičkog kodeksa istraživanja s djecom	9
1.2.2.1. <i>Status djece</i>	9
1.2.2.2. <i>Status roditelja odnosno skrbnika</i>	12
1.2.2.3. <i>Status istraživača</i>	12
1.2.3. Dobrobiti Etičkog kodeksa znanstvenih istraživanja s djecom.....	14
1.2.4. Primjena Etičkog kodeksa istraživanja s djecom	15
2. ETIČKI KODEKS PREDŠKOLSKIH USTANOVA – DVA PRIMJERA	17
2.1. Etički kodeks dječjeg vrtića „Rijeka“	17
2.2. Etički kodeks dječjeg vrtića „Utrina“	18
3. ISTRAŽIVANJE O ETIČKOJ UPITNOSTI ISTRAŽIVANJA S DJECOM ...	20
3.1. Cilj i svrha istraživanja.....	20
3.2. Istraživačka pitanja	20
4. METODA ISTRAŽIVANJA	21
4.1. Ispitanici	21
4.2. Mjerni instrument	21
4.3. Postupak	22
5. REZULTATI I RASPRAVA	24
5.1. Pojam etičkog kodeksa i poznavanje etičkih kodeksa.....	24
5.2. Razumijevanje i tumačenje Etičkog kodeksa istraživanja s djecom	26
5.3. Etički kodeks predškolskih ustanova.....	28
5.4. Stav studentica prema znanstvenim istraživanjima s djecom	29
5.5. Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom.....	31
ZAKLJUČAK	35
LITERATURA.....	37
Prilog 1: Etički kodeks dječjeg vrtića „Rijeka“	42
Prilog 2: Etički kodeks dječjeg vrtića „Utrina“	51
Prilog 3: Intervjui s ispitanicama	58
Izjava o samostalnoj izradi rada	79

SAŽETAK

Suvremeno shvaćanje djece kao „socijalnih aktera“ dovodi do sve veće uključenosti djece u znanstvena istraživanja. Područje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ističe važnost Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (2003), kao važnog uporišta koji promiče načela i vrijednosti namijenjena prvenstveno dobrobiti i zaštiti djece. Sve veći interes i provedba istraživanja s djecom, dovodi do etičkih upitnosti koje su izazov za sve istraživače pa tako i odgojitelje.

Cilj je istraživanja bio ispitati stavove onih koji se pripremaju za profesiju odgajatelja. Ispitivanje je provedeno s pet studentica Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s kojima se razgovaralo o tumačenju i primjeni Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom te o mogućim etičkim upitnostima koje se susreće u znanstvenim istraživanjima s djecom. Za potrebe istraživanja korištena je metoda polustrukturiranog intervjua o njihovim stavovima u tumačenju i primjeni Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom te možebitnim etičkim upitnostima u znanstvenim istraživanjima.

Rezultati istraživanja pokazali su pozitivan stav studentica prema Etičkom kodeksu istraživanja s djecom. Kodeks smatraju važnim segmentom u svakoj profesiji ili znanstvenoj disciplini, pa tako i u odgojno-obrazovnom sustavu od djetetove najranije dobi. Glavna uloga Kodeksa je davanje naputaka o provedbi istraživanja koja uključuju djecu ili je riječ o njima, a da se pritom zaštiti dobrobit, prava i status djece. Predškolske ustanove trebaju biti mjesta koja podržavaju Etički kodeks istraživanja s djecom i njegovu pravilnu primjenu. Znanstvena istraživanja s djecom moraju čuvati dobrobit djeteta, ali se može dogoditi da budu tako postavljena da ta dobrobit bude dovedena u pitanje, štoviše da prouzroče i negativan utjecaj na dijete. Dobrobit djeteta u znanstvenim istraživanjima prije svega je u stjecanju novih znanja i njihovu širenju tj. unaprjeđivanju praktičnoga rada, a negativan utjecaj je prepoznatljiv u povredi dječjih prava i njihova statusa, manjoj ili većoj manipulaciji i ekspaniranju djece. Studentice-ispitanice u ovom radu pod etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom navode: narušavanje prava djece, pristanak i odbijanje djece na sudjelovanje, manipulaciju, kompetentnost i objektivnost istraživača, vrstu istraživanja, status roditelja i odnos moći u relaciji odrasli – dijete.

Ključne riječi: djeca, etički kodeks, etičke upitnosti, znanstvena istraživanja.

Ethical dilemmas in scientific researches with children

SUMMARY

Contemporary understanding of children as "social actors" leads to an increasing involvement of children in scientific researches. The area of early and preschool education emphasizes the importance of the Ethical Code of Research for Children (2003) as an important starting point for promoting principles and values, aimed primarily for the benefits and protection of children. Increasing interest and carrying out research with children leads to ethical questions that are challenging for all researchers, as well as educators.

The aim of the research was to examine the attitudes of those who are preparing for the profession of the educator. The study was conducted with five students of the Early Childhood and Preschool Education at the Faculty of Teacher Education of the University of Zagreb, who were discussing the interpretation and application of the Ethics Code of Research for Children and the possible ethical questions that are encountered in scientific research with children. For the purposes of research, it was used the method of half-structured interviews on their attitudes in the interpretation and application of the Ethical Code of Research for Children and the possible ethical questions in scientific research.

The results of the research showed a positive attitude of students towards the Code of Ethics for Children Research. They consider Code as important segment in every profession or scientific discipline, as well as in in the educational system since the child's earliest age. The main role of the Code is to provide guidance on the implementation of research involving or involving children, while protecting the wellbeing, rights and status of children. Preschool institutions should be places that support the Code of Ethics for child research and its proper application. Scientific research with children must preserve the well-being of the child, but it may happen that they are set up to bring this benefit into question, rather than cause a negative impact on the child. The wellbeing of a child in scientific research is primarily in acquiring new knowledge and enhancing practical work, and the negative impact is recognizable in the violation of children's rights and their status, minor or greater manipulation and exposure of children. Students in this paper under ethical questionnaire in scientific research with children state: violation of children's rights, consent and refusal of children to participate, manipulation, competence and objectivity of researcher, type of research, parent status and relationship between adult and child power.

Key words: children, ethical code, ethical dilemmas, scientific researches.

UVOD

Znanstvena istraživanja koja uključuju djecu kao sudionike istraživanja, ili ona istraživanja koja se bave tematikom vezanom uz djecu, pripadaju području društvenih znanosti, pa ih se naziva društvenim istraživanjima. Društvena istraživanja služe istraživačima kao izvori znanja, omogućuju evaluaciju dobre, odnosno loše prakse, informiraju i mijenjaju politiku i praksu, te ono najvažnije promoviraju dječju uključenost u istraživanjima (Alderson, Morrow, 2011., str. 2). Usvajanje nove sociološke paradigme „djeca kao socijalni akteri“ ima za posljedicu njihovo uključivanje u društvena istraživanja, što otvara širok raspon etičkih upitnosti te potrebu za stvaranjem posebne odgovornosti istraživača u području djetinjstva (Christensen, Prout, 2002., prema Đurić, 2012., str. 469). S obzirom na sve veći broj relevantnih objava u stručnoj literaturi, razvidno je da, kako u javnosti, tako i u znanstvenim krugovima, jača svijest o raznim etičkim upitnostima u znanstvenim istraživanjima, a na to upućuju i sve učestaliji oblici kontrole u provedbi istraživanja kao i korištenje različitih etičkih kodeksa.

Mnogi autori i istraživači koji se bave tematikom djece ili djetinjstva ističu pojam institucionalnog djetinjstva. Suvremeno shvaćanje djetinjstva usmjereno je na dijete kao aktivnog sudionika društva koje ima svoja prava usklađena s njegovim najboljim interesom. Konvencija o pravima djeteta (UNESCO, 1989., str. 1) govori da je svako dijete univerzalno, ima pravo na razvoj te aktivno sudjelovanje u kreiranju svog svijeta. Institucionalno djetinjstvo odlika je suvremenog djeteta te se odnosi na boravak djece u raznovrsnim ustanovama pa tako i u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Time predškolske ustanove postaju mjesta gdje su djeca sve češće subjekti i „predmeti“ istraživanja radi boljeg proučavanja i tumačenja djetinjstva.

Cohen i sur. (2007, str. 51) ističu glavnu etičku dilemu u znanstvenim istraživanjima; kako pronaći ravnotežu između potrage za istinom, a da se pritom ne ugrozi ispitanika tijekom provedbe znanstvenoga istraživanja. Đurić (2012, str. 452) propitkuje kako velik broj dokumenata u kojima su definirani etički standardi u istraživanjima s djecom, zapravo omogućuju poštovanje svih etičkih principa u znanstvenim istraživanjima. U skladu s time, postavlja se pitanje tumačenja Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom te kako se njegovo tumačenje odražava na samu provedbu istraživanja u kojima su uključena djeca, bilo kao aktivni bilo kao pasivni

sudionici. Mnoga znanstveno-istraživačka područja pa tako i područje ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, ističe potrebu za etičkim kodeksom koji bi bio uporište i koji bi davao smjernice za promicanje vjerodostojnih načela i vrijednosti namijenjenih pojedinim subjektima (djeci, odgajateljima, studentima).

Vrijednosna utemeljenost suvremenoga djetinjstva ogleda se u prihvaćanju i poštivanju načela, pravila i ideala koji se zalažu za opće dobro djece i pridonose etički i moralno prihvatljivu postupanju u znanstvenim istraživanjima. Etički kodeks nastaje kao potreba istraživačke prakse u kojoj se sudionici ispitivanja susreću s različitim djelovanjima za koja nema jednoznačnog pristupa i različiti subjekti različito procjenjuju etičku prihvatljivost ili neprihvatljivost djelovanja. U takvim upitnim situacijama potrebno je dostići jasnoću praktičnoga djelovanja koja bi bila oslonac za etički prihvatljivo djelovanje svih sudionika, a nju se traži u svojevrsnim pravilima i obrascima ponašanja kakva se iščitavaju u kodeksima pojedinih profesija, što je neupitan jamac za postizanje i održavanje kvalitete profesionalnog djelovanja.

U radu će se opisati kako pet studentica diplomskoga studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu sagledavaju etičke upitnosti u istraživanjima s djecom. Izabranom temom stavlja se naglasak na tumačenje dokumenta Etički kodeks istraživanja s djecom (2003), odnosno viđenje studentica o etičkom postupanju prilikom provedbe istraživanja s djecom. Rad se sastoji od teorijskoga i empirijskog dijela. Teorijski dio temelji se na prikazu Etičkog kodeksa istraživanja s djecom i njegovim sastavnicama te usporedbi primjera etičkih kodeksa dviju predškolskih ustanova. Empirijski dio rada čini prikaz istraživanja provedenog sa spomenutim studenticama, a čija je svrha bila ispitati njihove stavove o poznavanju i primjeni Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom te o njihovoj predodžbi o možebitnim etičkim upitnostima istraživanja s djecom. Podaci potrebni za provedbu istraživanja bili su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua koji se proveo sa studenticama.

1. ETIČKI KODEKS

Etički kodeks kao pojam susreće se čovjekovoj davnoj prošlosti i njegova je važnost neupitna u raznim civilizacijama tijekom povijesti. Etika prati sve aspekte ljudskog života. Kao znanstvena disciplina pripada filozofiji i to tzv. praktičnoj filozofiji, zajedno s ekonomijom i politikom. U etici je riječ o filozofskom nauku o moralnu, odnosno ćudoređu, kao praksi koju čovjek živi u uređenoj zajednici (Kangrga, 2004., str. 19). Etika je temeljito i kontinuirano promišljanje o dobrom življenju i ispravnom djelovanju koje je započelo davnih dana i traje sve do danas (Čehok, Koprek, 1996., str. 7).

Što je u nekom društvu etika kao teorija morala razvijenija, to su moral i vrijednosti toga društva kvalitetniji. Kvalitetu društvenih normi moguće je procjenjivati kroz prizmu razvijenosti i povezanosti društva i zajednice. Kao aktivni sudionici društva, pojedinci trebaju težiti ka poboljšanju društva tako što će istraživati etičke upitnosti svojih brojnih djelovanja i tražiti odgovore na pitanja koja se pri tom javljaju. Etika čovjeku daje nove načine spoznavanja sebe sama i uči ga kako se ponašati prema drugima, a da su pri tom obje strane zadovoljne. Da bi se uistinu moglo učiti i poučavati etiku, potrebno je poznavati i razumjeti pojmove morala, etike i integriteta jer su oni ključni za uočavanje i rješavanje etičkih dilema i pitanja (Drakulić, 2010., str. 123).

Kangrga ističe pojam vrhovnoga etičkog načela koje opisuje kao ljudsko opredjeljenje, iznošenje stavova i način djelovanja, koji svakom pojedincu omogućuje sagledavanje i pronalaženje smisla u događajima u životu (2004., str. 39). U skladu s time, svaka etika treba težiti ka ispunjenju najvišeg načela koje se zalaže za ispravno djelovanje spram drugih i prema samom sebi. Etika kao znanstvena disciplina proučava objekte, odrasle i djecu. Jedan od ciljeva etike je traganje za ispravnom odlukom ili ispravnim djelovanjem. Postoji poveznica između ispravne odluke koju se može opravdati i iza koje se odgovorno stoji (Čehok, Koprek, 1996., str. 9). Moralno prosuđivanje koje izučava etika, govori o dobru i zlu, odnosno o onomu što je ispravno, a što nije. Vrijednosti ili vrijednosni sustav predstavlja kvalitetu ili svojstvo koje neku stvar čine poželjnom ili korisnom (Kolesarić, 1996., str. 3-4; prema Žižak, 1999., str. 43).

Etika u istraživanjima promiče načela koja se nadovezuju na sve sfere ljudske djelatnosti. Već prije navedeno, etika omogućuje identificiranje dobrog, željenog i prihvaćenog ponašanja u društvu. Također, promiče načela koja prvenstveno za cilj imaju zaštitu prava i skrbi sudionika (u ovom kontekstu djece) te vođenje i usmjeravanje istraživanja koje jest ili će biti od koristi zajednici (Bašić, 2003., str. 15). Poželjna istraživačka praksa nalaže da okvir etičkih normi treba proizlaziti iz triju izvora etičkih standarda: etike znanstvenih istraživanja, etike pomažućih zanimanja i zakonskoga okvira. Izraz „etika znanstvenih istraživanja“ obuhvaća velik broj pitanja koja se odnose na etičke principe i na pravila ponašanja u znanstvenim istraživanjima. Uspostava i primjena određenih etičkih standarda u istraživačkom procesu ima za cilj sprječavanje rizičnih situacija, kao i promoviranje dobrih namjera svim ispitanicima istraživanja (Sieber, 1993; prema Đurić, 2012., str. 449).

Etika znanstvenih istraživanja uglavnom se odnosi na zaštitu privatnosti i dobrobiti sudionika. U Hrvatskoj je regulirana Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (2003) o čemu će više biti riječi u sljedećem dijelu rada. Etičnost istraživačkoga postupka temelji se na potpunoj informiranosti ispitanika o svrsi i postupcima provedbe istraživanja, anonimnosti ispitanika, povjerljivosti podataka, zaštiti dobrobiti sudionika i spoznajnoj koristi istraživanja. Etika pomažućih zanimanja najčešće se provodi u obliku etičkih kodeksa pojedinih zanimanja koji predstavljaju modele za profesionalno ponašanje te je usmjerena na pružanje odgovarajuće pomoći i preuzimanje profesionalne odgovornosti za svojevrzne postupke. Treći izvor etičkih standarda odnosi se na elemente zakonskih okvira koji trebaju biti uključeni u procese planiranja i provedbe istraživanja, o kojima će također biti više riječi u daljnjem dijelu rada (Ogresta, Rimac, 2012., str. 487).

Etički kodeks se definira kao skup moralnih načela, ideala i pravila koja se odnose na ponašanje, ljudske postupke te međuljudske odnose koji utječu na savjest pojedinaca i društvene zajednice, a koji su u skladu s općim kriterijima o dobru (Anić, Goldstein, 2002; prema Krstović, 2010., str. 13). Svrha je etičkog kodeksa da potiče razumijevanje i prihvaćanje načela moralnoga ponašanja te njihovu primjenu u određenom kontekstu. U najširem smislu etički kodeks promiče vrijednosti koje su specifične za određenu djelatnost ili znanstvenu disciplinu, a koje još nisu usvojene u zakonske akte. Stvaranje i propisivanje etičkih načela i standarda dinamičan je proces koji zahtijeva razumijevanje ljudskih prava te neprestano propitkivanje i

predlaganje novih mjera kako bi prava svih ljudi bila zaštićena. Važan čimbenik koji utječe na stvaranje nekog etičkog kodeksa je društveni kontekst koji diktira provjere i preinake ovisno o razvoju i razumijevanju etičkih vrijednosti (Sveučilište u Rijeci, 2006., str. 5). Etički kodeks omogućuje i olakšava etičko ponašanje, odnosno daje temelje na kojima bi trebale počivati etičke odluke. Propisani standardi, načela i vrijednosti nekog kodeksa, pojedince usmjeravaju u kvalitetnije međuljudske odnose i postupke važne za aktivno sudjelovanje u društvu (Kolesarić, 2003., str. 86). Banks etički kodeks opisuje kao dokument koji može imati korisnu funkciju u poticanju etičkog promišljanja; nije potrebno striktno pridržavanje, već služi kao poticaj za daljnje razmišljanje i propitkivanje etičkih normi (1988., str. 28).

1.1. Etički kodeks specifičnih zanimanja

Pitanja etike vrlo su razvijena u društveno-humanističkim područjima znanosti gdje su uočena mnoga etička odstupanja u ponašanju i posljedicama. Iz tog razloga su brojne struke u razvoju svojih etičkih kodeksa uključile pitanje etike u provođenju istraživanja sa specifičnom populacijom ispitanika (Ferić, Kranželić, Kovčo Vukadin, 2016., str. 186). Medicina, psihologija, pedagogija, socijalni rad i mnoge druge profesije suočene su s različitim etičkim upitnostima te u skladu s time teže ka stvaranju etičkih kodeksa. Etički kodeksi određene struke stvaraju se iz različitih razloga. Neki za cilj imaju pomoći praktičarima da prepoznaju „pravi put“ u svojim djelatnostima, služe kao vodiči u provođenju profesionalnih djelatnosti, dok drugi koriste etička načela za zaštitu zanimanja, članova i krajnjih korisnika (Brajša Žganec, Žganec, 2003., str. 24).

Istraživanja koja uključuju djecu, obvezuju mnoge stručnjake i njihova zanimanja na izradu etičkih kodeksa kako bi se odredili specifični standardi i etička načela profesionalnog djelovanja. Odgajatelji se u svom profesionalnom zvanju susreću sa profesionalnom kulturom koja predstavlja skup vrijednosti ili načela te je važan segment u strukama koji imaju izravan rad s ljudima. Odgajatelji kao društvena skupina imaju velika očekivanja u etičnost njihove struke. Stoga, u takvim profesijama nije dovoljno osloniti se na opće usvojena moralna načela i vrijednosti, nego je potrebno izraditi etički kodeks koji će biti u skladu sa profesionalnim vrijednostima i moralnim ponašanjima svoje struke (Blanuša Trošelj, Ivković, 2016., str. 404; Žižak, 1999., str. 43). Najčešći odabir strukture sadržaja etičkog kodeksa

odgajatelja temelji se na aspektu odgovornosti odgajatelja prema ostalim subjektima (djeca, roditelji, ostali suradnici). Stoga je etički kodeks odgajatelja prvenstveno usmjeren na etičku odgovornost prema djeci, a zatim uzima u obzir i etičku odgovornost prema djetetu i obitelji, stručnim suradnicima te zajednici i društvu (Krstović, 2010., str. 5).

Etički kodeks socijalnih pedagoga (2005., str. 1) služi istraživačima kao putokaz za djelovanje koje se temelji na vrijednostima određene struke, a s druge strane služi kao zaštita od neetičkih i nezakonitih zahtjeva. U njemu propisani standardi i vrijednosti omogućuju rješavanje etičkih pitanja s kojima se susreću istraživači tijekom provedbe istraživanja.

Hrvatska psihološka komora donijela je na snagu Kodeks etike psihološke djelatnosti. Kodeks sadrži zajednički sustav vrijednosti kojih se psiholozi moraju pridržavati u svom radu. Profesija psihologa treba težiti ka profesiji koja u istraživanjima uvažava i ističe slobodu kao temelj znanosti i ljudskog napretka. Psiholozi su obvezni isticati i podupirati slobodu izbora vlastitog ponašanja pojedinca, ukoliko to ne utječe na ponašanje drugih sudionika. Ovim kodeksom naglašava se osobna odgovornost i zadaća stručnjaka ostvarenja najviših etičkih standarda vlastitog ponašanja. Obvezuje sve na poticanje etičnog ponašanja te na savjetovanje s kolegama ukoliko postoje etičke dvojbe (Hrvatsko psihološko društvo, 2004., str. 1).

Etički kodeks koji se može povezati s navedenim kodeksima jest i Etički kodeks socijalnih radnika Hrvatske. Kodeks obvezuje sve socijalne radnike da svoje profesionalno znanje i iskustvo usmjere prema skrbi čovjeka i promicanju tolerancije. Profesionalno djelovanje socijalnih radnika treba iskazivati poštivanjem ljudskih prava i vrijednosti svih ljudi. Sukladno preporuci Međunarodne deklaracije o etičkim načelima socijalnog rada, svi prihvaćaju i poštuju temeljna ljudska prava svih pojedinca i grupa. Svjesnost svojih granica znanja i kompetentnosti važna je stavka te svi trebaju pružiti samo one usluge za koje su osposobljeni (Hrvatska udruga socijalnih radnika, 2014., str. 1-2).

1.2. Etički kodeks istraživanja s djecom

Naglašavanje važnosti i potrebe izrade Etičkog kodeksa istraživanja s djecom istaknuli su mnogi hrvatski stručnjaci te se organiziranjem skupa „Etika istraživanja s djecom“ (2002. godine) omogućilo njegovo ostvarivanje. Skup je imao važan cilj: identificirati etičke dileme s kojima se susreću istraživači u istraživanjima s djecom. Nakon definiranja cilja i vođenja rasprava, došlo se do sljedećih zaključaka: potrebno je izraditi Etički kodeks istraživanja s djecom, senzibilizirati javnost za ovu temu i njezinu problematiku (boljim poznavanjem prava i poštovanja etike istraživanja javnost će moći reagirati na neprikladna ponašanja), osigurati da svaka profesija koja radi s djecom ima svoj etički kodeks te na kraju pratiti i uspoređivati vlastita iskustva s onima u drugim zemljama (Kolesarić, 2003., str. 8). Vijeće za djecu kao savjetodavno tijelo Vlade Republike Hrvatske imalo je zadaću načiniti etički kodeks koji će se odnositi na sva istraživanja koja uključuju djecu. Zadaće Vijeća definirane su kao: praćenje ostvarivanja postavljenih ciljeva u Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH, praćenje primjene Konvencije o pravima djeteta i drugih važećih akata te raspravljanje o nacrtima zakona i drugih propisa. Donošenje etičkog kodeksa istraživanja s djecom bila je prioritetna zadaća Vijeća za djecu te se u skladu s time oformila skupina za etička pitanja, odgovorna za njegovo stvaranje (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 4).

Etički kodeks istraživanja s djecom ima sljedeće odjeljke: Obrazloženje, Pravni temelji za donošenje Etičkog kodeksa istraživanja s djecom, Temeljna pitanja, Dobrobiti kodeksa i Primjena kodeksa. Temeljna pitanja koja se nastoje urediti kodeksom su: pravo nediskriminacije djece, zaštita najboljeg interesa djeteta, pravo na izražavanje vlastitog mišljenja i stvari koje ga se tiču, pravo na slobodu, pravo na privatnost i zaštitu podataka te pravo na pristup informacijama. Primjena kodeksa odnosi se na djecu mlađu od 18 godina i svaku osobu koja je uključena u istraživanje s djecom obvezuje na pridržavanje propisanih načela (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 4).

Sastavni dio toga dokumenta je tekst Etički kodeks istraživanja s djecom, a zatim slijede dodatci koji uključuju opća načela Etičkoga kodeksa, obrazloženje pojmova i pitanja na koja istraživač treba odgovoriti prije provedbe istraživanja te etička povjerenstva. Kodeks je nastao na temelju spoznaja koje govore o važnosti znanstvenih istraživanja radi promicanja znanja i razumijevanja aspekata dječjega

razvoja. Polazeći od toga, cilj kodeksa je poticati istraživače na promišljanje o etičkim načelima istraživanja, gdje su sudionici djeca ili ona koja se odnose na djecu te osigurati prava, najbolji interes i dobrobit djece (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 4). Osim navedenoga, Kodeksom se nastoji urediti status djece sudionika humanističkih, društvenih, edukacijskih, medicinskih i svih drugih istraživanja, a koja na neposredan ili posredan način mogu utjecati na njihov cjelokupan razvitak. Glavna ideja autora tog kodeksa bila je osmisliti dokument koji će pomoći u poimanju i reguliranju etički prihvatljiva i ispravna postupanja s djecom u znanstvenim istraživanjima, ali da je podložan izmjenama ako praksa pokaže da su one potrebne. Ono što je vidljivo u samom nastajanju Kodeksa jest ograničavajući stav (društva, politike) prema poimanju djece i pojma djetinjstva (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 9; prema Marković, 2008., str. 150-151).

1.2.1. Pravni temelj Etičkog kodeksa istraživanja s djecom

Ovim kodeksom Vijeće za djecu nastoji ostvariti dvije glavne zadaće: prva je primjena Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodno priznatih akata koji se bave zaštitom djece i promicanjem njihovih prava, a druga se zadaća odnosi na konstruiranje i izmjenu zakona i drugih propisa koji uključuju dječja prava i zaštitu njihove sigurnosti. Temelj za donošenje Kodeksa je Konvencija o pravima djeteta. Ona je međunarodni dokument koji sadrži univerzalne standarde koji jamče svakom djetetu priznavanje njegovih prava. To je prvi dokument u kojem se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao subjektu kojemu je potrebna posebna zaštita. Konvencija o pravima djeteta je pravni akt koji ima snagu zakona te promiče priznavanje: prava preživljavanja, razvojnih prava, zaštitnih prava i prava sudjelovanja (Konvencija o pravima djeteta, 1989., str. 1-2).

Drugi važan međunarodni dokument je Opća deklaracija o pravima čovjeka koja promiče poštovanje ljudskih prava i pravo na slobodu svih pojedinaca i cjelokupnog društvenog tijela. Svaka se država članica tim dokumentom obvezuje na osiguravanje propisanih prava i uvođenje potrebnih mjera radi njihove provedbe (Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948., str. 1). Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950., str. 1) uzima u obzir načela koja propisuje Opća deklaracija o pravima čovjeka te se zauzima i za poštovanje ljudskih prava, prava na život, slobodu i sigurnost.

Spomenuti međunarodni ugovori ističu potrebu dodatne zaštite djetetovih prava u situacijama i slučajevima koji uključuju postupanja s djecom. Republika Hrvatska propisuje zakonske akte (Obiteljski zakon, Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama itd.) koji reguliraju pravni status djece te se zato zakoni smatraju važnim aspektom u reguliranju etičkih standarda u istraživanjima u kojima su uključena djeca. Među navedenim zakonima ističe se Obiteljski zakon koji ima velik broj segmenata kojim se uređuju prava pojedinaca, a etički je kodeks važan jer propisuje mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece. U zakonu dijete kao subjekt ima pravo na životnu skrb i pravo na zdravlje, pravo na sigurnost i primjeren odgoj te pravo na izbor (Obiteljski zakon, 2015., str. 16).

1.2.2. Temeljna pitanja Etičkog kodeksa istraživanja s djecom

Etičkim kodeksom istraživanja s djecom nastoje se urediti pitanja koja se odnose na status djece sudionika u različitim istraživanjima (humanistička, edukacijska, društvena, medicinska i druga istraživanja), a koja posredno ili neposredno mogu utjecati na njihov cjelokupan razvitak. Kodeks se poziva na Konvenciju o pravima djeteta te zahtijeva osiguravanje sljedećih prava djeteta: pravo nediskriminacije, zaštita najboljeg interesa djece, pravo na slobodu izražavanja, misli i savjesti, pravo na zaštitu privatnosti, pravo na pristup informacijama. Temeljna pitanja Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom nastoje urediti status djece, status roditelja odnosno skrbnika i status istraživača i suradničkog osoblja (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 5-6).

1.2.2.1. *Status djece*

Znanstvena istraživanja u kojima su sudionici djeca teže ka posebnim pravilima i suglasnostima radi osiguravanja zaštite djeteta. Status djece ogledava se kroz šest propisanih područja: autonomija i samoodređenje, anonimnost, dob i zrelost djeteta, zaštita dobrobiti, uvid djeteta u rezultate istraživanja te uvažavanje Konvencije o pravima djeteta. Aspekt autonomnosti i samoodređenja djece u istraživanjima ostvaruje se ukoliko je zadovoljeno pitanje pristanka sudjelovanja, uvažavanja mišljenja djeteta i uvažavanje odustajanja djeteta (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 5). Europska komisija (2010.) opisuje dobrovoljno informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju kao princip koji obuhvaća: pružanje informacija,

dobrovoljnost te sposobnost razumijevanja informacija i donošenje odluka. Pristanak na sudjelovanje u istraživanju ovisi o samoj djeci ili njihovim zakonskim skrbnicima; pristanak se dobiva od djeteta kada je ono kompetentno za donošenje odluke ili odluku donosi roditelj/zakonski skrbnik (Buljan Flander, Karlović, 2003., str. 38). Etičke upitnosti javljaju se u pitanju pristanka djece na sudjelovanje. Autori ističu situacije u kojima dolazi do prisile djece na sudjelovanje; djeca ne žele sudjelovati, ali su roditelji dali pristanak. Osim prisile od strane roditelja, moguće su i prisile od strane istraživača ili pristanak na sudjelovanje jer je obećana neka vrsta nagrade (Koocher, Keith-Spiegel, 1990; prema Ferić, Kovčo Vukadin, Kraželić, 2016., str. 186). S druge strane pitanje uvažavanja djetetovog mišljenja i odustajanje djeteta od sudjelovanja u istraživanju, mnogim istraživačima može biti svojevrsan izazov. Velika većina autora se slaže u tome da istraživači trebaju uvažavati i poštovati mišljenje i odluke svojih ispitanika. Primjera radi, u istraživanjima u kojima sudjeluju zlostavljana djeca ili neka druga istraživanja koja se bave osjetljivom tematikom, istraživačima nameće da trebaju poštovati odluku o odustajanju sudjelovanja, iako će to utjecati na daljnji tijek i rezultate istraživanja (Buljan Flander, Karlović, 2003., str. 38).

Pitanje anonimnosti i zaštite privatnosti i tajnosti podataka važan je čimbenik koji se nastoji urediti Etičkim kodeksom istraživanja s djecom. Inzistiranje na anonimnosti dovelo bi u pitanje njihovo pravo na slobodu izražavanja. To pravo, prema Konvenciji mora uključivati slobodan pristup traženju, primanju i širenju informacija ili obavijesti, bilo to usmenim, pisanim ili nekim drugim oblikom izražavanja, ovisno o izboru djeteta (UN, 2001., str. 12). Anonimnost je svojevrsna zaštita djece od zlorabe podataka prikupljenih istraživanjem u neznanstvene svrhe te diskreciju u uporabi podataka isključivo za analizu i znanstvene svrhe. Osiguravanje propisanih uvjeta u kojima istraživanje ne ugrožava djecu kao ispitanike pridonosi dobrobitima koji se mogu ogledati na osobnoj ili društvenoj razini (Ogresta, Rimac, 2012., str. 487). Ispitanik ili subjekt istraživanja je anonimna kada istraživač ili netko drugi ne može identificirati ispitanika na temelju danih informacija priloženih u istraživanju. Neovisno o tomu je li riječ o osobnoj ili na neki način osjetljivoj informaciji, privatnost i zaštita podataka ispitanika (djece) mora biti zajamčena (Cohen i sur., 2007., str. 64).

Na anonimnost se nadovezuje i aspekt povjerljivosti koji omogućuje zaštitu osobnih podataka ispitanika i uključuje autonomiju pojedinca da ima pravo zadržati privatnost svojih podataka onoliko koliko to želi. To je važno u istraživanjima u kojima se pojavljuju određene etičke upitnosti, primjerice, jesu li djeca dovoljno kompetentna u pogledu razumijevanja značenja pojma anonimnosti i povjerljivosti, kako djeca znaju tko su im osobe od povjerenja i kome mogu povjeriti osobne podatke (Ogresta, Rimac, 2012., str. 493).

Jedna od sastavnica koja se nastoji urediti Kodeksom je uzimanje u obzir dobi i zrelosti djeteta prigodom uključivanja djeteta u istraživanje. Kao što je već prije spomenuto kod pristanka djeteta na sudjelovanje, aspekt dobi i zrelosti djeteta uvelike utječe na samu provedbu istraživanja. Etičke upitnosti s kojima se istraživači susreću mogu dovesti do ugrožavanja dobrobiti djece ako postoje rizici koji nisu uzeti u obzir. Jedan od mogućih rizika je da dob djeteta utječe na njegovu interpretaciju dobivenih informacija (dijete nije dovoljno zrelo da bi shvatilo o čemu je riječ) što dovodi do toga da dijete dadne pristanak na sudjelovanje u istraživanje koje ga može ugroziti ili zbog kojega se može osjećati iskorišteno (Harcourt, Quennerstedt, 2014., str. 4).

Temeljno pitanje, a i važan segment Etičkog kodeksa istraživanja s djecom jest dobrobit djece u istraživanjima. Ono što je važno na kraju svakog istraživanja jest da dijete koje je uključeno u istraživanje, dobije uvid u rezultate istraživanja. Uzimajući to u obzir, jedna od dobrobiti istraživanja mogla bi biti učenje o novim spoznajama nastalim tijekom provedbe istraživanja. Istraživači trebaju omogućiti djeci uvid u rezultate, na onaj način koji je njima razumljiv i prihvatljiv. Davanjem uvida u rezultate, poručuje se djeci da su važna i da je njihovo mišljenje i gledište cijenjeno (Graham, Powell, Taylor, Fitzgerald, Anderson, 2013., str. 34).

Uvažavanje Konvencije o pravima djeteta bitna je stavka u kojoj se ogleda status djeteta u istraživanju. Konvencija o pravima djeteta ima važnu ulogu u rješavanju etičkih dilema u istraživanjima s djecom. Osim što služi kao dokument koji propisuje prava djeteta i obveze odraslih, može služiti kao dodatni izvor smjernica za rješavanje etičkih dilema, to jest za donošenje konačnih odluka o istraživačkim postupcima. Primjere toga moguće je objasniti načelima koja istraživači i svi ostali uključeni u istraživanje trebaju poštovati prije provođenja istraživanja (npr. prilikom

pribave suglasnosti djeteta i roditelja) te savladavanje dilema koje mogu proizaći iz nekih načela (Keresteš, Kuterovac Jagodić, Vizek Vidović, 2003., str. 75-76).

1.2.2.2. Status roditelja odnosno skrbnika

Etički kodeks istraživanja s djecom status roditelja ili skrbnika u znanstvenim istraživanjima s djecom opisuje u tri stavke: informiranost o istraživanju, pristanak roditelja odnosno skrbnika na istraživanje i uvid u rezultate istraživanja. Postoje određene kategorije za koje vrijede posebna pravila prigodom dobivanja informiranog pristanka. Kada se govori o istraživanjima o djeci ili istraživanjima koja uključuju djecu, važna stavka propisana Kodeksom je pribavljanje suglasnosti od roditelja odnosno skrbnika (Paradžik, Jukić, Karapetrić Bolfan, 2018., str. 450). Već prije navedena Konvencija o pravima djece te Obiteljski zakon u Republici Hrvatskoj zalažu se da roditelji i druge osobe koje skrbe o djetetu poštuju prava i mišljenje djece u skladu s njihovim godinama i zrelošću. Obiteljski zakon (2015., str. 16) nalaže da roditelji u svim postupcima u kojima se odlučuje o nekom djetetovu pravu (u ovom slučaju uključenost u istraživanje) trebaju informirati djecu na prikladan način, dati savjet i dopustiti djeci da izraze svoje mišljenje. Da bi svaka od triju stavki bila zadovoljena, potrebna je komunikacija između djeteta, roditelja i istraživača. Segment uključenosti roditelja u istraživanje može imati pozitivan utjecaj na dijete, ali i na istraživače i njihov pristup u istraživanju. Roditelji najbolje poznaju svoje dijete, stoga oni mogu biti značajni u poticanju i razvoju komunikacije između djece i istraživača (Bushin, 2007., Alderson, Morrow, 2004; prema Pyer, Cambell, 2012., str. 315).

1.2.2.3. Status istraživača

Znanstvena istraživanja pred istraživače mogu staviti etičke upitnosti prilikom planiranja i same provedbe istraživanja. Prijašnja istraživanja koja su uključivala djecu vodila su se bez konkretnog znanja i dokaza o koristi i dobrobiti djece, te su imala veće mogućnosti izlaganja riziku. Novija istraživanja potiču istraživače na zaštitu djece od rizika i poštovanju etičkih zakonitosti (Bašić, 2003., str. 14). Status istraživača i suradničkog osoblja prema Kodeksu odnosi se na prava i izvršavanje obveza, preuzimanje odgovornosti za nastalu štetu i uvid ostalih stručnjaka u dobivene rezultate istraživanja (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 6). Određene specifičnosti i etičke upitnosti javljaju se u mnogim znanstvenim istraživanjima. Svako istraživanje iziskuje neposredan kontakt sa sudionicima, stoga su etičke

upitnosti prisutne od same pripreme istraživanja, tijekom istraživanja te prigodom izvješćivanja o rezultatima (Paradžik i sur., 2018., str. 451).

Kako bi istraživač opravdao svoj status, bitan aspekt u provođenju istraživanja s djecom je njegova kompetentnost. Kompetentnost istraživača zahtijeva da svi istraživači koje provode istraživanja s djecom imaju znanja o istraživačkoj metodologiji, razvojnoj psihologiji, pedagogiji te mentalnom razvoju djece (Koocher, Keith-Spiegel, 1990; prema Ferić i sur., 2016., str. 186). Skelton (2008., str. 23-24) navodi da etičke smjernice i protokoli nisu jednaki za djecu i odrasle. Etičke smjernice u znanstvenim istraživanjima negiraju sposobnost djece za donošenje vlastitih odluka. Problematičnost etičkih smjernica i protokola se vidi u praksi istraživanja s djecom gdje izostaje poštovanje djetetovih prava i različitog tretiranja djece i odraslih. U društvu odraslih (istraživača) javlja se moć odraslih nad djecom, a godine određuju odrasle kao one dominantne i glavne za donošenje odluka te zbog toga djeca ostaju pod autoritetom roditelja odnosno skrbnika gdje nemaju priliku donijeti odluke koje se tiču njihova sudjelovanja u istraživanjima.

Svaka vrsta istraživanja pred istraživače stavlja određene izazove i rizike. U pojedinim istraživanjima, a najčešće u području psihologije dolazi do etičkih upitnosti koje se odnose na nadzor ispitanika, točnije pojavu obmane ili manipulacije ispitanika u istraživanju. To u ispitanika budi sumnju u očuvanje njihove dobrobiti kao i svrhu tj. nakanu istraživanja. Ona se objašnjava dvama aspektima: prvi aspekt opisuje manipulaciju kao takvu da dopušta istraživačima da kreiraju situacije koje se ne događaju toliko često same od sebe, dok s druge strane obmana omogućava istraživanje određenih ponašanja koja su vidljiva samo kada su ispitanici nepripremljeni (Cooper, 1976., str. 650-610; prema Herwig, Ortmann, 2008., str. 59).

Odnos statusa i moći istraživača i ispitanika može svim sudionicima istraživanja biti svojevrsna etička upitnost. Prilikom svakog istraživanja ispitanik (sudionik istraživanja) i istraživač uspostavljaju društveni odnos koji može biti presudan za međusobne odnose moći i statusa, a što se onda odražava i na valjanost rezultata istraživanja. Dakle, kad se govori o odnosima statusa i moći u kontekstu kvalitativnih istraživanja, s etičkoga je aspekta nužno pitati hoće li i kako te pozicijske razlike utjecati na odnose s ispitanicima i na samu kvalitetu istraživanja, pa posljedično navoditi i na potrebu traženja načina kako povećati ravnopravnost sudionika. Ovi su

aspekti važni sa stajališta istraživača koji trebaju poštovati načela autonomije sudionika, zaštite njegove dobrobiti i integriteta (Čorkalo Biruški, 2013., str. 17).

Williamson i Schenk (2005; prema Pillay 2014., str. 196) također naglašavaju razliku u odnosima u moći između sudionika i istraživača. U određenom kontekstu istraživanja postoji mogućnost da dođe do eksploatacije djece. Kako bi se to izbjeglo, potrebno je pridržavati se etičkih smjernica koje zagovaraju poštovanje sudionika, njihove dobrobiti i zakonskih odredbi. Već je prije spomenuto da istraživač ima obvezu poštovati prava djece i izvršavati svoje obaveze prema njima pa tako i obvezu tretiranja djeteta kao punopravnoga sudionika istraživanja. Istraživači trebaju pažljivo pratiti sve stadije istraživanja te kada procijene da bi djetetova dobrobit ili neko njegovo pravo moglo biti ugroženo, potrebno je da reagiraju na primjeren način (Đurić, 2012., str. 459).

1.2.3. Dobrobiti Etičkog kodeksa znanstvenih istraživanja s djecom

U pogledu dobrobiti djece, potrebno je istaknuti međuovisnost ljudskih prava i etike istraživanja. Smjernice etike istraživanja trebaju se pozivati na poštovanje ljudskih prava koja mogu služiti kao sredstvo informiranja etičkih dilema u istraživanjima s djecom. Individualna i kolektivna prava djece uključuju pravo na izražavanje svojih pogleda na one aspekte koji utječu na njihov svakodnevni život. Potrebno je promicati ljudska prava u kontekstu zaštite dječjih prava prilikom provedbe istraživanja jer na taj način osiguravamo istraživanja koja pridonose dobrobiti djece i djetinjstva općenito (Bell, 2008., str. 8-9). Donošenjem Kodeksa i njegovim stupanjem na snagu stvoreni su temelji za unapređivanje istraživanja koji uključuju djecu ili se odnose na njih. Svako istraživanje s djecom treba osigurati dobrobit i zaštitu njihovih prava u sljedećim područjima: unapređenje statusa djece u pogledu obveze poštovanja njihovih prava te njihove zaštite u slučaju kršenja, razjašnjenje uloge roditelja i zakonskih zastupnika u vezi s istraživanjima s djecom te naglašavanje razlika u određenim istraživanjima s obzirom na njihov utjecaj na tjelesno i psihičko zdravlje, socijalnu dobrobit i dignitet (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 6-7).

Shvaćanje djeteta kao partnera i sudionika proširuje se i na istraživanja. Dijete prestaje biti objektom proučavanja i postaje subjekt, participant koji se prema svojim mogućnostima uključuje u istraživanje fenomena koji ga se tiču, ima pravo da sa čuje

i njegov glas i stvarnost sagleda i iz njegove perspektive, a ne samo iz perspektive odraslih (Petrović-Sočo, Rajić, 2015., str. 604). U skladu s time, prilikom provođenja znanstvenog istraživanja s djecom, potrebno je uzeti u obzir je li istraživanje zaista potrebno provesti te trebaju li djeca biti uključena i u kojoj mjeri. Mnogi znanstvenici i istraživači složiti će se s tim da istraživanja koja uključuju djecu mogu imati dobrobiti, ali i potencijalne teškoće (Graham i sur., 2013., str. 29). Ključne činjenice koje je potrebno uzeti u obzir prilikom provedbe istraživanja s djecom jesu: kako istraživanje pridonosi novim spoznajama te kako utječe na politiku određenog sektora i praktičan rad; je li potrebno uključivati djecu u istraživanja ili postoje drugi načini za doprinos znanstvenim znanjima i spoznajama; imaju li istraživači potrebne kompetencije, izvore znanja i kapacitete koji su potrebni za provođenje istraživanja; kako će istraživanje pridonijeti dobrobiti djece-kao individua ili pripadnicima veće društvene skupine (Graham i sur., 2013., str. 30).

Da bi se osigurala dobrobit djece, svako istraživanje treba biti prilagođeno djeci kako bi im se pružila osobna, emocionalna i psihološka sigurnost i općenito dobro. Svako dijete je individua za sebe te u tom pogledu istraživači moraju poštovati kapacitete njegova razvoja. To se odnosi na dob i zrelost djeteta u pogledu donošenja odluka i uključenosti u istraživanje. Najbolji interes djece je ono čemu treba težiti svako istraživanje s djecom. Prije uključivanja djece potrebno je utvrditi postoje li razlozi zašto se ne bi dijete uključilo te s druge strane postoji li razlog zašto bi istraživanjem bio narušen djetetov najbolji interes (National Health and Medical Research Council, 2018., str. 70-73).

1.2.4. Primjena Etičkog kodeksa istraživanja s djecom

Sukladno Konvenciji o pravima djeteta (1989., str. 1), Etički kodeks istraživanja s djecom odnosi se na svu djecu mlađu od 18 godina. Kodeksom se nastoje obuhvatiti sva istraživanja koja se odnose na djecu ili u kojima sudjeluju djeca, a isto tako obvezuje institucije i stručne udruge da izrade svoje kodekse profesionalne struke o provođenju istraživanja koja su usklađena sa zahtjevima Kodeksa istraživanja s djecom. Primjena Kodeksa najčešće se ogledava u davanju suglasnosti za provođenje znanstvenih istraživanja. Da bi primjena Kodeksa bila u potpunosti zadovoljena, tijela nadležna za davanje suglasnosti za provođenje istraživanja dužna su izraditi akte koji objašnjavaju u kojim vrstama istraživanja je potrebna njihova suglasnost i

upućenost zadužene osobe za njihovu provedbu sukladno odredbama Kodeksa. Osim navedenog, tijela nadležna za davanje suglasnosti za provođenje istraživanja s djecom dužna su osnovati etička povjerenstva. Etička povjerenstva nadgledaju rad ustanove ili organizacije koja se bave djecom ili uključuju djecu (Ajduković, Kolesarić, 2003., str. 7).

2. ETIČKI KODEKS PREDŠKOLSKIH USTANOVA – DVA PRIMJERA

Ovo 21. stoljeće obilježeno je kao stoljeće novih spoznaja o poimanju djeteta te ga karakterizira „institucionalno djetinjstvo“. Ono ima važan naglasak na osiguravanju kvalitete tijekom odrastanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Pritom odgojitelji imaju važnu ulogu kao ključni čimbenik razvoja kvalitete u dječjim vrtićima (Krstović, 2009., str. 175). Odgojitelji kao sastavni dio odgojno-obrazovne ustanove pridonose osmišljavanju i stvaranju etičkih kodeksa predškolskih ustanova.

Glavna karakteristika etičkog kodeksa predškolskih ustanova jest u tomu što predstavlja zajednički glas profesije odgojitelja te ističe predanost profesiji u poštivanju nekih vrijednosti i načela, ovisno o ustanovi (Feeney, 2010., str. 73). U skladu s time, u daljnjem tekstu nalaze se primjeri etičkih kodeksa dvaju vrtića: Etički kodeks dječjeg vrtića „Rijeka“ i Etički kodeks dječjeg vrtića „Utrina“ (Zagreb). Primjeri etičkih kodeksa odabrani su iz različitih gradova kako bi se vidjelo postoji li razlike u koncepciji i propisanim načelima i vrijednostima ili postoji suglasje u kodeksima različitih vrtića.

2.1. Etički kodeks dječjeg vrtića „Rijeka“

Etički kodeks dječjeg vrtića „Rijeka“ (vidi Prilog 1) donesen je 13. srpnja 2012. godine, na temelju članka 38. i 41. Statuta Dječjeg vrtića „Rijeka“. Važeći dokument se sastoji od 13 glavnih stavaka. U dokumentu se nalaze stavci važni za tumačenje etičkog kodeksa i povezanosti sa znanstvenim istraživanjima s djecom. Naglasak je na: općim odredbama (predmet i svrha Etičkog kodeksa), temeljnim načelima, profesionalnosti odgojitelja i stručnih suradnika, odnosu prema djeci, odnosu prema roditeljima, međusobnim odnosima radnika, odnosu prema ustanovi i odgovornosti nadređenih u primjeni etičkih načela.

U poglavlju Opće odredbe utvrđuju se pravila dobrog ponašanja namijenjena radnicima dječjeg vrtića „Rijeka“ koja se temelje na standardima međunarodnog i unutarnjeg prava te standardima koja nisu vezana pravnim propisima. Etički kodeks obvezuje sve radnike na pridržavanje pravila u svome profesionalnom radu i djelovanju prema djeci i roditeljima te drugim suradnicima. Svrha Etičkog kodeksa

je davanje etičkih smjernica, pozivanje na dužnosti i odgovornost te promicanje etičkih i moralnih načela i društvenih vrijednosti u kontekstu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Društvene vrijednosti koje promiče Etički kodeks jesu: poimanje djetinjstva kao važnog razdoblja u kojem se razvijaju obilježja vezana uz osobni identitet, psihičke i fizičke mogućnosti, poštivanje i njegovanje odnosa odgajatelja, djece i roditelja, poštivanje individualnih osobina djeteta i njegove ravnopravnosti u društvu.

Etički kodeks propisuje temeljna načela koja predstavljaju moralnu obavezu svih radnika te se na taj način osigurava uzoran i profesionalan rad svih radnika. Poglavlje profesionalnost odgojitelja i stručnih suradnika naglašava stručnost svih djelatnika koji su u neposrednom odgojno-obrazovnom radu s djecom te se očekuje primjenjivanje stručnih znanja i iskustva koja su u skladu sa važećim propisima. Svi djelatnici trebaju težiti ka visokoj razini profesionalnosti i stručnosti koja se postiže trajnim usavršavanjem, razmjenom znanja i međusobnom suradnjom. Odnos prema djeci jedna je od glavnih stavaka dokumenta te propisuje dužnosti svih radnika koji su uključeni u neposredni rad ili istraživanje s djecom. Od radnika se očekuje: jednako postupanje prema svojoj djeci (bez diskriminacije i ostalih oblika povlašćivanja), poštivanje djeteta kao jedinstvene individue i njegovih odgovarajućih potreba, izbjegavanje riječi ili situacija koje bi mogle ugroziti dijete na bilo koji način, osiguravanje optimalnog prostora sigurnog za dijete te čuvanje osobnih i obiteljskih tajni radi povjerljivosti podataka.

2.2. Etički kodeks dječjeg vrtića „Utrina“

Etički kodeks dječjeg vrtića „Utrina“ (vidi Prilog 2) donesen je na sjednici održanoj dana 17. ožujka 2015. godine, temeljem članka 43. Statuta dječjeg vrtića „Utrina“. Kodeks se sastoji od skupa pravila, moralnih i etičkih načela koja su namijenjena svim djelatnicima dječjeg vrtića „Utrina“, ali i osobama koja sudjeluju u radi i djelovanju vrtića. Društvene vrijednosti koje se promiču ovim kodeksom definirane su u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima (1948.) i Konvenciji o pravima djeteta (1989.). Kodeks ima za cilj štititi prava i osobni integritet svih osoba uključenih u rad i djelovanje dječjeg vrtića, štititi načela propisana u dokumentu, težiti ka ostvarivanju postavljenih ciljeva, načela i vrijednosti te osigurati kvalitetu odgoja u vrtiću i široj zajednici.

Sadržaj kodeksa obuhvaća pet temeljnih područja odgovornosti koji su vezani uz djecu, roditelje, ravnatelja, djelatnika i ustanove te osnivača i šire zajednice. U svakom se području nalazi skup vrijednosti koje su definirane kroz ciljeve te načela prema kojima se svaki djelatnik treba ravnati. Kodeks se treba prihvatiti kao moralna obaveza, a ciljevi i načela služe kao smjernice za uzoran i profesionalan rad. Odgovornost prema djeci jedna od stavki koja obvezuje odgajatelje i sve ostale djelatnike na podržavanje djetetovog razvoja u svim aspektima. Djelatnici kao svojevrсни profesionalci trebaju težiti ka stručnom usavršavanju da bi mogli biti u tijeku s novim saznanjima i spoznajama o odgoju i obrazovanju. Prava djece propisana UN-ovom konvencijom (1989.) ne smiju biti uskraćena niti jednom djetetu, neovisno o njegovu društvenom statusu, etičkoj pripadnosti, spolu, religiji, sposobnosti itd. Djelatnici koji su uključeni u neposredan rad s djecom trebaju osigurati djeci prostor, vrijeme i sredstva za razvijanje svih svojih znanja, vještina i sposobnosti.

U odnosu prema obitelji djece, naglašava se poštovanja i uvažavanje roditelja kao ravnopravnog partnera. Neizostavno je pravo informiranosti roditelja, posebice ukoliko su djece uključena u istraživanja. Informacije dobivene od strane roditelja ne smiju se zloupotrebjavati i dijeliti bez dopuštenja roditelja.

3. ISTRAŽIVANJE O ETIČKOJ UPITNOSTI ISTRAŽIVANJA S DJECOM

3.1. Cilj i svrha istraživanja

Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom svojevrsan su izazov za sve istraživače pa tako i za odgojitelje. Sve veći interes i sama provedba istraživanja koja uključuju djecu dovodi do potrebe stvaranja kodeksa kojim se nastoje urediti i zaštititi prava djece i odraslih. Etički kodeks istraživanja s djecom predstavlja važeći dokument koji služi kao temelj te daje smjernice svim istraživačima koji provode istraživanja u kojima sudjeluju djeca ili u kojima se govori o djeci.

Izabranom temom stavlja se naglasak na tumačenju dokumenta Etički kodeks istraživanja s djecom, odnosno stavovi studentica o etičkom postupanju u provedbi istraživanja s djecom. Razumijevanje nekoliko studentica Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu o značenju Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom te propitivanje etičkih upitnosti u znanstvenim istraživanjima glavne su stavke ovoga rada. Osnovni cilj i svrha istraživanja bilo je ispitati njihove stavove o tumačenju i primjeni Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom te općenito o etičkoj upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom.

3.2. Istraživačka pitanja

Iz navedenoga cilja istraživanja, istraživačka pitanja postavljena u ovom radu su:

- 1) Stavovi studentica Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu o Etičkom kodeksu istraživanja s djecom.
- 2) Koje etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom uočavaju studentice Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

4. METODA ISTRAŽIVANJA

4.1. Ispitanici

Istraživanje je provedeno na uzorku od pet studentica diplomskoga studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Osnovni podaci o ispitanicama su: ime i prezime (inicijali), stupanj obrazovanja i obrazovni status (redovni/izvanredni student). Uzorak se sastojao od triju studentica druge godine diplomskoga studija i dviju studentice apsolvantske godine. Obrazovni status četiriju studentice je redovni, dok je jedna studentica izvanredni polaznik studija. Uzorak je prigodan i brojčano malen da bi se dobio što bolji uvid u stavove studentica prema primjeni Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom te etičkih upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom koje one uočavaju.

4.2. Mjerni instrument

Za potrebe ovoga istraživanja u prikupljanju podataka koristi se metoda polustrukturiranog intervjua o stavovima ispitanica prema Etičkom kodeksu istraživanja s djecom te etičkim upitnostima u znanstvenim istraživanjima. Ovaj mjerni instrument je odabran zbog fleksibilnosti koja omogućuje istraživaču i ispitanicima dubinsko objašnjavanje istraživanoga fenomena. Polustrukturirani (vezni) intervjui ispitanicima omogućuje određivanje kategorija prije same provedbe istraživanja, a redoslijed sadržaja intervjua obuhvaćen je sljedećim pitanjima:

- 1) Opći podaci o ispitanicima: ime i prezime (potrebni samo inicijali), stupanj obrazovanja i obrazovni status (redovni/izvanredni student)
- 2) Što je za Vas etički kodeks? Kako ga tumačite?
  - Koje vrste kodeksa poznajete?
- 3) Kao budućem odgojitelju, što za Vas znači Etički kodeks istraživanja s djecom? Jeste li upoznati s njime? Smatrate li ga važnim? Objasnite.
- 4) Smatrate li da svaka predškolska ustanova treba imati svoj etički kodeks? Obrazložite svoj odgovor.

- Znete li neki dječji vrtić koji ima svoj etički kodeks? Kako je osmišljen i koncipiran?
- 5) Kakvo je Vaše mišljenje o znanstvenim istraživanjima s djecom? Smatrate li se kompetentnim za provedbu znanstvenog istraživanja s djecom?
- 6) Koje biste etičke upitnosti naveli u znanstvenim istraživanjima s djecom?
- Prava djece: omjer prava odrasli – djeca
  - Temeljna pitanja Kodeksa: status djece, status istraživača (odgojitelja)
  - Dobrobiti znanstvenih istraživanja s djecom
  - Primjena Kodeksa
  - Pristanak djece
  - Odbijanje djece na sudjelovanje u znanstvenom istraživanju
  - Manipulacija djece
  - Rizični čimbenici (Mogu li se spriječiti i na koje načine?)

4.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u razdoblju od 8. do 12. travnja 2019. godine. U istraživanju je sudjelovalo pet studentica diplomskoga studija, smjera Rani i predškolski odgoj i obrazovanje na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Studentice su bile telefonski obaviještene o cilju i svrsi provođenja istraživanja i potrebe njihova uključivanja. Studentice tj. ispitanice su svojevrijedno pristale sudjelovati u istraživanju, a u skladu s time im je bila zajamčena zaštićenost tj. anonimnost i povjerljivost informacija i podataka. Nakon stupanja u kontakt sa svakom studenticom, dogovoreni su datum, vrijeme i mjesto gdje će se provesti istraživanje, odnosno intervju.

Za provedbu polustrukturiranog intervju odabrana je prostorija u domu studentica. Ispitanicima je bilo omogućeno ozračje gdje su mogli opušteno i bez ometanja odgovarati na pitanja. Intervju je trajao između deset i dvadeset minuta, ovisno o opširnosti odgovora studentica. Polustrukturirani intervju omogućio je istraživaču da vodi razgovor prema unaprijed definiranim istraživačkim pitanjima. Razgovor je bio snimljen uz pomoć mobilnoga telefona, a potom je slijedilo korištenje računalnog

programa MAWQDA 11 gdje su svi audio zapisi bili prebačeni, pretvoreni u transkripte te poslije obrađeni, a zadržan je govorni stil izjava tj. razgovora.

5. REZULTATI I RASPRAVA

5.1. Pojam etičkog kodeksa i poznavanje etičkih kodeksa

Iz odgovora studentica vidljivo je da općenito etički kodeks tumače kao skup pravila ili načela koja daju smjernice kako se ponašati (obrasce ponašanja) u određenim situacijama ili u određenim institucijama. Ovisno o situaciji, etički kodeks sadrži obrasce ponašanja koje svaka institucija, struka i profesija oblikuje na sebi svojstven način. Jedna od studentica iznijela je mišljenje o etičkom kodeksu kao smjernici koja omogućuje da se od drugih dobije ono što se želi, a da se pritom ne narušava njihova prava, odnosno smjernice koje će zadovoljiti i jednu i drugu stranu u odnosu. Jedno od razmišljanja koje se nadovezuje na zaštitu prava ispitanika, ali i istraživača, iznijela je studentica koja etički kodeks smatra važnim u situacijama koje su etički upitne te traže zaštitu Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom.

Izjave studentica o tumačenju etičkoga kodeksa općenito:

„Za mene je etički kodeks skup formalnih i neformalnih pravila. Odnosno nekakvih obrazaca ponašanja koji su usvojeni u određenoj instituciji, dakle koja ta institucija propisuje kako bi se djelatnici te institucije i ljudi koji se susreću i nalaze u toj instituciji, kojih bi se trebali pridržavati.“

„Rekla bih da je etički kodeks skup pravila kojim određujemo kako postupati u određenim situacijama.“

„Za mene je etički kodeks neka smjernica koje se treba pridržavati prilikom rada s ljudima. Ona nam daje neke smjernice kako u isto vrijeme dobiti ono što želiš od ljudi, a da pritom ne narušuješ njihova prava, koji oni imaju. Zapravo da to tumače kao neke smjernice kako bi jedna i druga strana bile zadovoljne i ne bi se narušivala ničija prava.“

„Mislim da je to neki skup pravila koja se trebaju poštivati, kako postupati u određenim situacijama koje su možda etički upitne. Kako se u tim situacijama ponašati, kao neka vodilja za nekakve takve situacije, kako bi se mogli ljudi općenito na neki način zaštititi.“

„Etički kodeks bih ja protumačila kao skup nekih pravila, odnosno načela u obliku nekog dokumenta koji je prilagođen svakoj struci i profesiji, u cilju obrane prava svih sudionika.“

U segmentu poznavanja etičkoga kodeksa studentice su se izjasnile da su najviše upoznate s kodeksom ponašanja koji predstavlja određene društvene i moralne norme kojih se treba pridržavati u određenim situacijama. Tri studentice su se složile s tim da svaka profesija i institucija ima svoj etički kodeks prilagođen njihovoj interpretaciji i namjeni. Osim kodeksa ponašanja, studentice navode kodeks ponašanja policijskih službenika, kodeks državnih službenika te kodeks odijevanja.

Izjave studentica o poznavanju etičkih kodeksa:

„Poznajem etički kodeks koji postoji, zatim kodeks: državnih službenika, kodeks ponašanja policijskih službenika. Kodeks može biti i kodeks odijevanja na fakultetima, sveučilištu, kodeks ponašanja općenito, znači nekakve moralne norme, društvene norme. Smatram ih određenim kodeksom koji bi svaka osoba trebala usvojiti.“

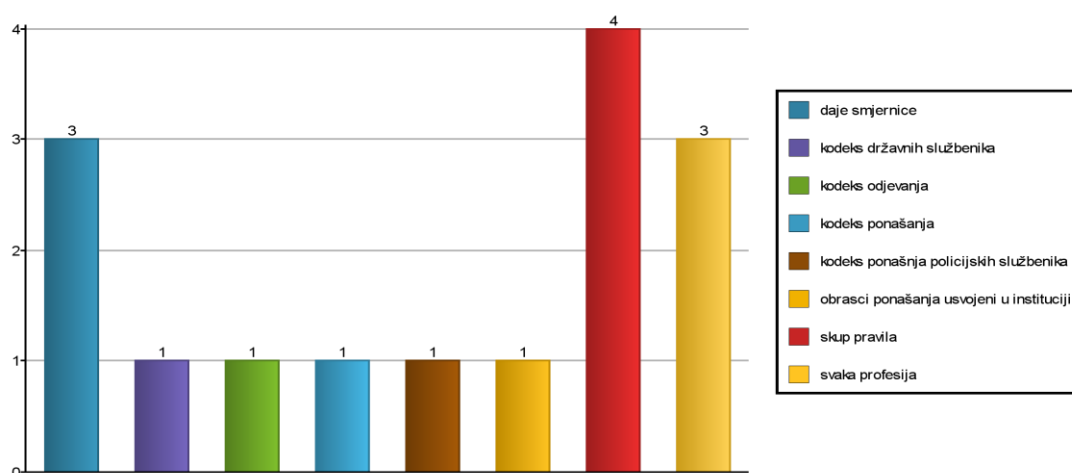
„Čula sam da svaka profesija ima kodeks za sebe, zapravo najpoznatiji mi je onaj kodeks kako se ponašati u određenim situacijama, više-manje poslovnim. Kako etički kodeks, uokviruje nekakvu neverbalnu komunikaciju, u smislu kako se ponašati u određenoj situaciji, kako se odjenuti, koje geste i artikulacije koristiti. Neke smjernice.“

„Poznajem taj etički kodeks za rad s djecom, kodeks ponašanja. Zapravo mislim da svaka firma, ustanova ima nekakvu vrstu kodeksa kojeg se treba pridržavati. Sad postoje vjerojatno različite vrste kodeksa, a ovaj s kojim sam ja upoznata je kodeks ponašanja.“

„Znam da postoje kodeksi ponašanja u određenim ustanovama, ili nekakvim firmama. Ali isto tako mislim da postoji u svakoj struci koja ima nekakva istraživanja u humanističkim i društvenim znanostima. Da postoji isto tako etički kodeks istraživanja u toj grani.“

„Iskreno, ne. Znam samo za etički kodeks i znam da je etički kodeks zapravo prilagođen svakoj profesiji, ali ne znam za vrstu.“

Shema 1. Tumačenje i poznavanje etičkog kodeksa

5.2. Razumijevanje i tumačenje Etičkog kodeksa istraživanja s djecom

U svojim odgovorima četiri studentice izjavile su da su upoznate s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom, dok je jedna studentica izjavila da nije upoznata s njim, ali pretpostavlja na što se kodeks odnosi. Studentice smatraju fakultet mjestom gdje su se susrele prvi put s tim kodeksom te učile o njemu, iako smatraju da ga trebaju više proučiti u daljnjem radu kao odgojiteljice i moguće istraživačice. Važnost Etičkog kodeksa istraživanja s djecom, prema mišljenju studentica ogledava se u njegovim smjernicama te se ističe u načelima i pravilima u cijelom procesu znanstvenoga istraživanja. Taj etički kodeks pomaže istraživačima da zaštite prava, privatnost i anonimnost djece, a ujedno i da zaštite svoja prava kao istraživača. Prava djece studentice smatraju veoma važnim aspektom Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom. Djeca kao ranjiva skupina zahtijevaju posebnu brigu o njihovoj dobrobiti te njihovu zaštitu. Odnos odrasli – dijete studentice vide kao odnos u kojem odrasli preuzimaju odgovornost za djecu i odlučuju umjesto njih. Pri tom je svojevrsan etički izazov odraslima kako se ponašati u istraživanju, a da se ne naruše djetetova prava i da oni odrasli (najčešće roditelji, ali i istraživači) budu zadovoljni s ishodom istraživanja.

Navedene su izjave studentica o razumijevanju i tumačenju Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom:

„S Etičkim kodeksom istraživanja s djecom sam donekle upoznata, iako mislim da smo na fakultetu trebali više vremena posvetiti upoznavanju s tim kodeksom jer ćemo svoju karijeru posvetiti radu s djecom i vjerojatno će se određeni broj nas odgajatelja odlučiti napraviti neko istraživanje i mislim da etički kodeks istraživanja s djecom svakako trebamo poznavati jer ne možemo tako nešto, takav dokument upoznati i shvatiti, kroz ne znam, jedan dan ili dva dana pripreme za to istraživanje, već je to nešto na čemu bi trebali raditi kroz cijelo svoje fakultetsko obrazovanje i svakodnevno se podsjećati na to u svom radu i u svom profesionalnom radu. Vrlo je važan zato što se istraživanja provode na različite načine i mislim da postoje odstupanja u takvim istraživanjima. Mislim da se ne drže svi pravila koja propisuje taj kodeks istraživanja s djecom jer djeca su, znači bića koja ne mogu u određenom trenutku pristati na nešto ili nešto odbiti jer oni sami nisu upoznati s onim što se to posto događa u tom trenutku kada se istraživanje provodi.“

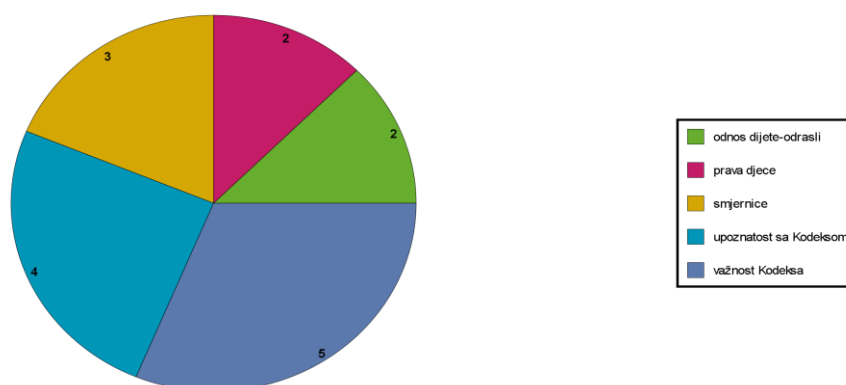
„Značio bi mi utoliko što mogu znati koja su prava djece prema etičkom kodeksu, kako bih ih mogla najbolje ne cijeliti, nego postupati u pravilu s njima. Poznajem, jedino što mi pada na pamet, a moglo bi biti u tom dijelu, je to da primjerice tražimo dozvolu od roditelja za, recimo, fotografiranje i objavu fotografija na nekim društvenim mrežama ili tako nešto. Pa mislim da bi mi utoliko bio koristan.“

„Za mene Etički kodeks istraživanja s djecom znači upravo to, dakle smjernice kojih se trebam držati ako želim s djecom provesti neko istraživanje. Taj etički kodeks mene usmjerava kako raditi s djecom, a da se pritom zadrži dječja privatnost. S obzirom na to da se ono samo za sebe ne može izboriti, upravo se zato treba pridržavati tog etičkog kodeksa. On nam daje smjernice kako dobiti ono, što sam rekla na početku, zapravo dobiti ono što želiš od djece, dobiti neko istraživanje, neke podatke, a da pritom nisi djeci uskratio njihova prava.“

„Smatram da je Etički kodeks istraživanja s djecom dosta važan za odgojitelje i za istraživače, zato što su djeca posebna skupina sudionika koja su ranjivija od odraslih osoba i teže je s njima provesti istraživanje. Tako da mislim da je jako važno da se neke stvari poštuju i da postoje neka pravila, to jest neke smjernice koje bi na neki način mogle razjasniti kako bi taj postupak istraživanja trebao izgledati. A ja sam se upoznala s tim kodeksom na faksu. Ali mislim da svaka osoba, kad kreće u neko istraživanje s djecom, da su im djeca sudionici, mislim da bi svaka osoba to trebala pročitati jer postoji više stvari koje sigurno mogu biti korisne i na neki način je potrebno zaštititi to dijete, ali i zaštititi i sebe.“

„Pa nisam se upoznala s njim, ali čula sam o njemu i znam otprilike na što bi se odnosilo. Dakle s obzirom na to da su djeca u predškolskim ustanovama iznimno rane dobi, rekla bih da je etički kodeks u tom smislu jako važan jer u tom aspektu moramo paziti na njihovu privatnost i na njihova prava, što je zapravo iznimno izazovno jer se oni ne mogu sami za sebe izjasniti, odnosno oni sami za sebe ne mogu odlučiti je li nešto vrijedno sudjelovanja ili ne pa to čine za njih roditelji. Ali mislim da bi trebao biti malo više upotrebljavan jer se zapravo često u istraživanjima koja se provode u vrtićima roditeljima prezentira samo neko istraživanje i od njih se traži da potpišu suglasnost bez objašnjavanja tematike.“

Shema 2. Razumijevanje i tumačenje Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom

5.3. Etički kodeks predškolskih ustanova

Po pitanju etičkog kodeksa predškolskih ustanova, dvije studentice složile su se u tome da svaka predškolska ustanova ima svoj etički kodeks, dok se tri studentice ne slažu s time. Sve studentice su se složile da je potrebna usklađenost Etičkoga kodeksa ispitivanja s djecom s kodeksima određenih predškolskih ustanova. Potrebno je držati se propisanih općih smjernica, a po potrebi ih proširiti, ovisno o potrebama predškolske ustanove. Studentice koje su izjavile da nije potrebno da svaka predškolska ustanova ima svoj etički kodeks, obrazložile su da je potrebno pridržavati se Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom kao općenitog kodeksa. Osim mišljenja o potrebi kodeksa u vrtićima, jedna studentica iznijela je primjer iz svoje prakse. Navela je da je imala priliku upoznati se s etičkim kodeksom vrtića u kojem je provodila istraživanje te se susrela s pravilom u kojem se ne smije koristiti djetetovo ime, već ono mora biti zapisan kao kod, što je oštro osudila.

Izjave studentica o etičkim kodeksima predškolskih ustanova:

„Smatram da etički kodeks treba imati svaka ustanova, znači svaki dječji vrtić iako mislim da bi oni trebali biti usklađeni. Ne može jedan vrtić imati u svom etičkom kodeksu jednu stavku, drugi tu stavku ne imati i onda da se tu razilazi jer je to zapravo institucija koja radi na odgoju i obrazovanju mladih ljudi, budućih naraštaja i ako se nešto provodi u jednom vrtiću, a u drugom ne, mislim da dolazi do razilaženja i zato mislim da bi to trebalo biti usklađeno u svakom vrtiću, u svakoj instituciji, što se tiče takvog etičkog kodeksa.“

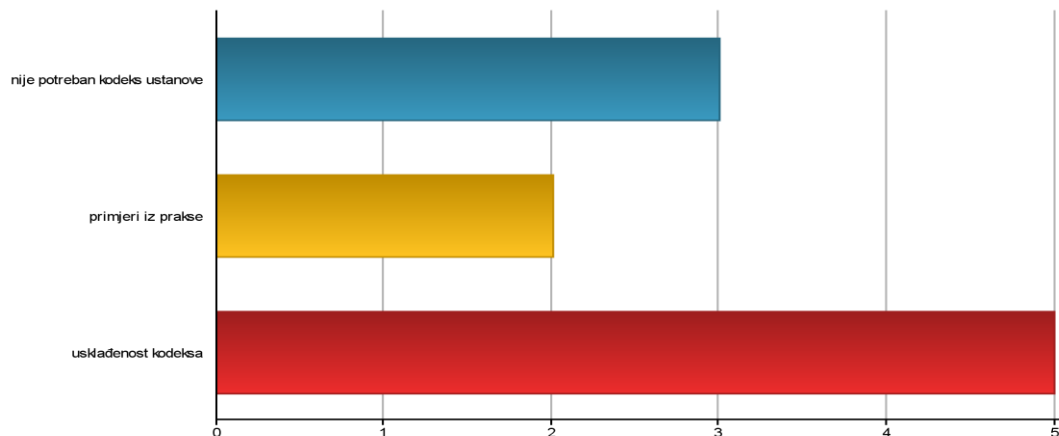
„Pa mislim da ne bi. Mislim da je ovaj etički kodeks određen prema pravilniku koji je uzeo u obzir apsolutno svaku situaciju jer je on u najširem smislu kao takav. Mislim da se svaka ustanova treba pridržavati tih općenitih odredbi, a ako postoji potreba za dodatnim onda imati svoj etički kodeks. Mislim da bi se primarno trebalo raditi na tome da se sve ustanove pridržavaju onih normi koje su već propisane, a onda da se ide dalje osmišljavati nešto novo. Većina njih se ne pridržava niti ovih.“

„Mislim da bi zapravo svaka ustanova trebala prije svega znati što je etički kodeks i sa svojim djelatnicima proći etički kodeks, razgovor o njemu i biti informiran da shvate što je i da se upoznaju s njegovim dijelovima. Mislim da bi možda bilo u redu da svaka ustanova prema tom postojećem kodeksu dadne neke konkretnije smjernice za istraživanje u tom vrtiću.“

„Ne smatram da svaka ustanova mora imati svoj, ali smatram da bi se na razini predškolskoga odgoja, odnosno predškolskih ustanova u Hrvatskoj, trebao definirati etički kodeks.“

„Mislim da ne treba imati svoj etički kodeks, nego da se trebaju pridržavati etičkog kodeksa koji je onaj općeniti. Ne mislim da bi svaka ustanova za sebe trebala imati svoj kodeks. Recimo u jednom vrtiću imaju etički kodeks, to jest dali su roditeljima papire žele li da se njihovoj djeci imena prikazuju kada objavljuju njihove radove u vrtiću te su roditelji potpisali da žele da se njihova djeca tretiraju kao kod.“

Shema 3. prikazuje mišljenje o etičkom kodeksu predškolskih ustanova

5.4. Stav studentica prema znanstvenim istraživanjima s djecom

Stav studentica prema znanstvenim istraživanjima s djecom pokazao se kao pozitivan, ali i negativan. Dobrobiti istraživanja s djecom su ta što se dolazi do novih znanja i poboljšanja prakse u segmentu djetinjstva i općenito dječjeg razvoja. Jedna od studentica smatra da će istraživanje biti korisno i važno, ukoliko se dobije pristanak od djece te da je samo istraživanje napravljeno kroz igru. Studentice pod

negativne aspekte istraživanja s djecom navode: povredu dječjih prava, dobrobiti i statusa, eksponiranje i manipulacija djece. Sve studentice su se složile u aspektu zaštite dječjih prava, njihove slobode, privatnosti i anonimnosti podataka.

Slijede odgovori o stavu studentica prema znanstvenim istraživanjima s djecom:

„Smatram da su istraživanja sa djecom dvosjekli mač. Iz toga može proizaći nešto dobro, znači doći se do nekakvih saznanja i novih rezultata u bilo kojem segmentu dječjeg razvoja. Ali može doći do povrede nekih određenih dječjih prava ili njihove dobrobiti i društvenog statusa, čak, jer se kroz istraživanje eksponiraju. Znači ako si dijete u socijalno ugroženoj obitelji, ti si eksponiran, znači kroz to istraživanje i društvo će to komentirati. Možda će to dijete biti izloženo i od svojih vršnjaka u vrtiću pa ima dosta razilaženja, to jest može biti dobro i ima slučajeva gdje ne bude na kraju dobro.“

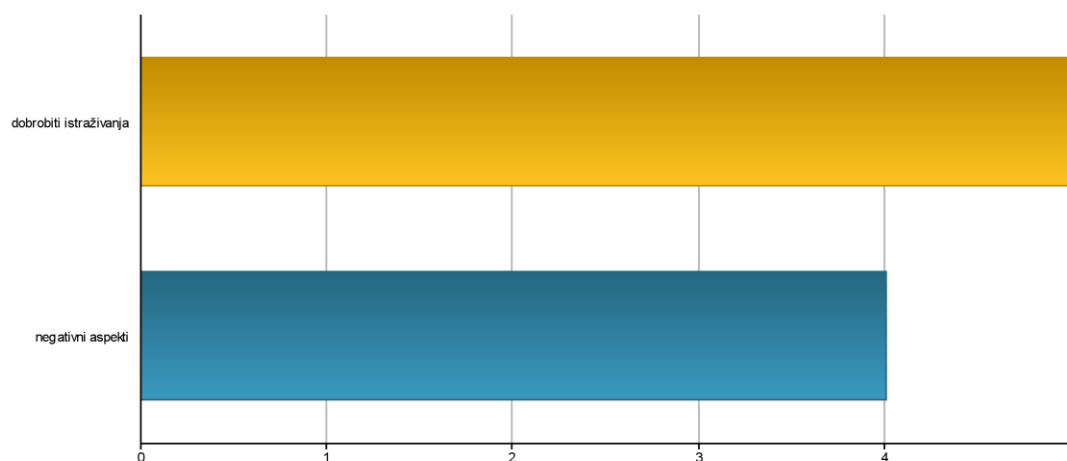
„Svako istraživanje može završiti pozitivno ili negativno po pitanju dobrobiti onoga što se istražuje pa tako i djece. Ali smatram da, kako bismo otkrili ono negativno i kako bismo mogli popraviti to negativno, su nam potrebna istraživanja, prema tome moja stajališta su pozitivna.“

„Mislim da su jako korisna jer ipak nam daju nekakva nova znanja i neka nova saznanja. Ukoliko se poštuje taj etički kodeks, poštuju se prava djece, ja stvarno ne vidim razloga zašto se ta istraživanja ne bi provodila. Naravno, istraživanja trebaju biti napravljena uz pristanak djece, trebaju biti napravljena kroz igru, da nisu opterećujuća za djecu.“

„Ja jesam za to da se istraživanja rade s djecom, ali mislim da moraju postojati neke stvari koje se mogu istraživati. Mislim da nije u redu da se djeca, previše na neki način eksponiraju, da se zadire u neku njihovu privatnost jer ipak su to djeca. Mislim po meni odrasle osobe kad žele pristupiti istraživanju, pristupaju tome svjesno, znaju što je istraživanje, neki ga i odbiju. Mislim da djeca su tu puno ranjivija i lakše je s njima manipulirati i lakše ih je uopće nagovoriti da pristanu na istraživanje i nisam sigurna znaju li točno šta je istraživanje i šta se sad tu ispituje. Mislim da je uredu istraživati, ako će to imati neku dobrobit ili poboljšanje prakse. Uglavnom, sve dok to ne zadire u dječju intimu, u slobodu, ako je djetetu neugodno zato što ga se snima i takve stvari.“

„Smatram da je to u redu te mislim da su nužna i da doista neka istraživanja iziskuju uključenost djece u istraživanje jer do nekih saznanja jednostavno ne možemo doći pretpostavljanjem, ali isto tako smatram ono što sam već rekla da roditelji moraju biti u potpunosti uključeni i u potpunosti upućeni o tome šta će se i na koji način raditi u tom istraživanju sa njihovom djecom. Djeca moraju biti u potpunosti zaštićena, u smislu njihove privatnosti i njihovih nekih možda osobnijih, otvorenih odgovora.“

Schema 4. Osobni stav studentica prema znanstvenim istraživanjima s djecom

5.5. Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom

O etičkim upitnostima u znanstvenim istraživanjima s djecom studentice su navele slijedeće upitnosti: prava djece, pristanak na sudjelovanje u istraživanju, odbijanje pristanka na sudjelovanje, manipulacija djecom, kompetentnost i objektivnost istraživača, vrsta istraživanja, rizični čimbenici, status roditelja i odnos odrasli-dijete. Kada govorimo o pravima djece, studentice su se složile da u istraživanjima dolazi do uskraćivanja dječjih prava (nemaju pravo izbora, pristanak na sudjelovanje, roditelji odlučuju umjesto njih). Etička upitnost u segmentu pristanka djeteta na sudjelovanje se najviše odražava na dob djeteta koje je uključeno u istraživanje. Prema odgovorima studentica, one smatraju da mnoga djeca nisu upućena i obaviještena o istraživanju te da nemaju izbora samo odlučivati o tome hoće li biti uključena ili ne. Pristanak djece na sudjelovanje je odluka roditelja i kao takva je upitna jer se postavlja pitanje dobrobiti djece. S druge strane, odbijanje pristanka djeteta na sudjelovanje se treba poštovati, ali i prema mišljenju jedne studentice, gledati kao na vlastiti neuspjeh (nemogućnost svrhovite komunikacije između istraživača i djeteta). Kompetentnost istraživača opisuje se kao mogućnost istraživača da u skladu sa svojim znanjima gleda prvenstveno dobrobit djece i zaštitu njihovih prava. Uz kompetentnost, jedna studentica navodi objektivnost istraživača kao etičku upitnost. Ukoliko dođe do etičkih upitnosti ili nekih drugih problema, smatra da istraživači ne pristupaju problemu objektivno, te da često analiziraju previše subjektivno. Manipulacija djece, uz narušavanje dječjih prava je najčešća etička upitnost prema mišljenjima studentica. One navode da je djecu lakše izmanipulirati, nego odrasle te da ih se najčešće manipulira tako što ih se navodi do

određenih odgovora kako bi istraživači dobili potrebne rezultate. Prema odgovorima, vrsta istraživanja isto može biti kriterij etičke upitnosti (npr. istraživanja koja uključuju socijalno ugroženu djecu). Te zadnja stavka etičke upitnosti koju navode studentice jest odnos odrasli-dijete. Smatraju da odrasli imaju veću moć od djece i nad djecom; Etički kodeks istraživanja s djecom previše slobode daje odraslima, a manje djeci.

Zatim slijede odgovori studentica o etičkim upitnostima u istraživanjima s djecom:

Prava djece

„Moje mišljenje je da čak i mogu, u nekim slučajevima. Maloprije sam spomenula neka istraživanja, nebitno koje teme i zašto i čega. Znači ako se istražuju djeca iz socijalno ugroženih obitelji, bez obzira, na neku stavku njihovu koja se želi istražiti, mislim da tu mogu biti povrijeđena njegova prava.“

„Pa možda da dijete kao takvo nema zapravo pravo izbora, u nekom smislu da ono procijeni hoće li sudjelovati uopće u tom istraživanju, do koje mjere.“

„Mislim da su ti roditelji trebali prilikom potpisivanja tih nekakvih suglasnosti, i da se razumijemo to su djeca od šest i pol godina, dakle to su djeca koja ti mogu odgovoriti normalno na pitanje i možda su ti roditelji prilikom oduzimanja ili njemu nekakva prava da sudjeluju u tome, mislim nisu oduzimali prava, nego mogućnost.“

Pristanak na sudjelovanje u istraživanju

„Pa to mislim da se možda i najviše narušava zato što dijete od tri do četiri godine može reći neke stvari za sebe, što bi htjelo, a što ne bi. Ali mislim da je ovo dosta ozbiljna stvar i da će umjesto djece, roditelji dati svoj pristanak i tu mislim da je malo šakljivo, jesu li narušena ili nisu. Da roditelji odgovaraju u tom trenutku za djecu i za nešto što smatraju da je za njih dobro ili nije dobro, a opet djeca se stave tu i izložena su istraživanju, a možda zapravo niti ne znaju o čemu se radi.“

„Pa djeca rane i predškolske dobi nisam sigurna koliko razumiju taj pojam istraživanja, tako da mislim, da tu treba biti oprezan, naravno tu treba pitati roditelje za pristanak. Djecu treba informirati i upoznati ih s tim na način koji je njima blizak, ali nisam sigurna da l' sva djeca mogu razumjeti taj pojam istraživanja. Mislim, možda je tu isto važno da ih nakon nekakvo provedenog istraživanja, kasnije o tome informiramo.“

„Imala sam iskustva, evo recimo što je meni iskreno bio problem, a to je što sam ja slala roditeljima suglasnosti i neki roditelji su potpisali suglasnosti, a neki roditelji nisu. I meni je bio problem što, kako sam ja dolazila po djecu u grupu i recimo

tražila određeno dijete, meni je drugo dijete došlo: 'A jesam li ja na popisu?' Pogledam popis i vidim da to dijete nije na popisu i kako da mu kažem da nije.“

Odbijanje pristanka na sudjelovanje

„Da me odbiju sama djeca ili da budem odbijena od strane roditelja? Pa probala bih razgovarati s djetetom ili djecom, ako ih je više koja su me odbila. I objasniti im da je to važno za nešto. Koliko bi ona mene shvatila, ukoliko bi me mogla shvatiti. I možda ponovno pristati, to bih smatrala svojim uspjehom. Ako ne, onda bih to gledala kao svoj neuspjeh, ako ne bih uspjela doprijeti do djece i na neki način im približiti zašto se nešto provodi.“

„Pa to treba u potpunosti poštovati. Znači prvo trebamo ići roditeljima. Roditelj s djetetom rješava želi li dijete ili ne želi sudjelovati. Ukoliko se dijete izjasni kao da ne želi, to se treba definitivno poštovati.“

Kompetentnost istraživača

„Mi kao profesionalci ne možemo, to zapravo ne bi trebala bit naša odluka. Mi možemo paziti na privatnost djece i da se njihovi odgovori na pravi način tumače i dati im priliku da svoj odgovor promijene, znači kad ga kažu, da ga mi pročitamo i da ga pitamo je li to ono što si htio reći. Jer nisu kao mi i oni moraju imat priliku promijeniti svoj odgovor ako se s njim ne slažu.“

„Mislim da svaki istraživač koji za odgovoran za neko područje, mora bit upoznat sa svim stvarima.“

Manipulacija djecom

„Mislim da je moguće manipulirati djecom jer ih se može na neki način putem pitanja navoditi na određene odgovore koje mi želimo ili već poznajući to dijete možemo znati da će to dijete imati takve i takve rezultate. Manipuliramo onda s cijelim istraživanjem jer želimo dokazati da su takva djeca dobra u tome u nekom području i onda znamo da to dijete ima te karakteristike i onda ga namjerno uključujemo u to istraživanje jer znamo da će pokazat dobre rezultate.“

„Puno je lakše, u grubo rečeno, manipulirati djetetom pri tom istraživanju, nego što je sa nekakvom odraslom osobom koja već zna šta hoće. Manipulacija postoji sigurno jer znam da djeci odgojitelji nisu govorili; ja bi recimo došla u grupu: 'Ma to ti je nešto za školu, odi to napraviti, ajde moraš.' Tako da s djecom se dosta manipulira i kroz školovanje sam vidjela više puta situaciju da se djecom manipulira, da dobiješ ono što želiš, i onda se to nekako napiše i malo izmanipulira da to zvuči onako kako ti želiš. Događa se da odgojitelji, odrasli, zapravo ne moraju bit samo odgojitelji, nego i odrasli općenito manipuliraju djecom da bi dobili ono što žele u istraživanju.“

„Postoji situacija u kojima se djecu na neki način izmanipulira; umjesto da im se kaže, ovo će biti jedan intervju, ja ću tebe sad ispitati par pitanja, to se pretvori u previše otvoren intervju kroz igru što zapravo ne bi trebalo biti.“

Objektivnost istraživača

„Mislim prvenstveno ako nešto tako dogodi, upitno je koliko smo mi spremni objektivno sagledati situaciju. I mislim da je kod djece, specifično možda to što mi sami analiziramo. Analiziramo njihov razgovor, što to znači, šta taj crtež znači, što njemu znači. Mislim da mi sami interpretiramo, njihovu ekspresiju govora, crteža, bilo čega, da mi to sami nekako interpretiramo na naš način odraslih i nama to ima značenje.“

Vrsta istraživanja

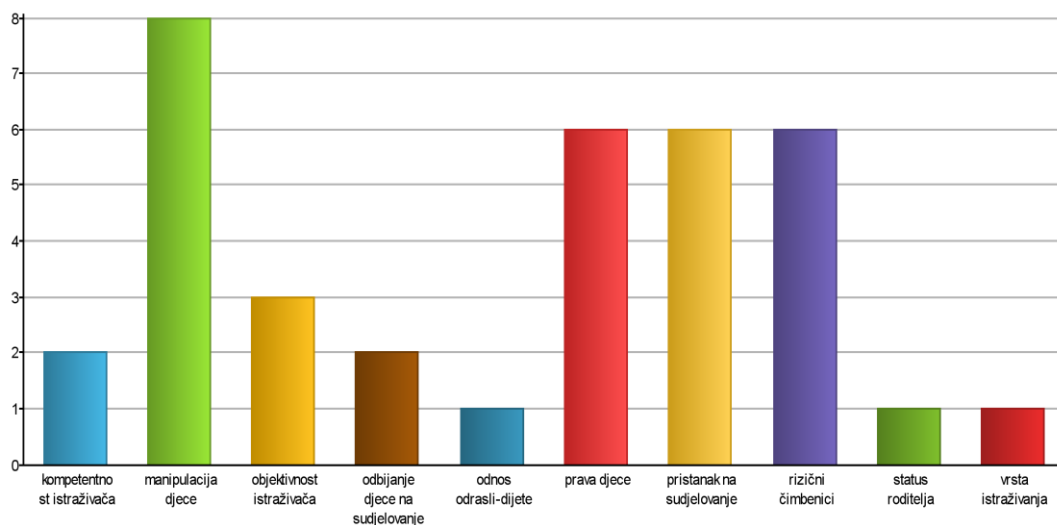
„Pa, primjerice, možda ako je dijete u grupi izloženo, na neki način. Primjerice, ako saznamo da je izloženo nekom nasilju ili da ima neke poteškoće. Mislim da je tada etički upitno to istraživanje, na neki način.“

Odnos odrasli – dijete

„U većini slučajeva, u većini slučajeva odrasli imaju veću moć. Ali to zavisi o roditeljskom stilu, koliko određeni roditelj daje na djetetu odluku da odluči o sebi i o onome što želi i što ne želi.“

„Mislim da je to malo upitno, što si ipak malo previše uzimamo, to jest taj etički kodeks daje malo previše slobode roditeljima, a premalo se ipak pita djecu.“

Shema 5. Etičke upitnosti u istraživanjima s djecom

ZAKLJUČAK

Istraživačka pitanja postavljena u ovom radu bila su ispitati stavove studentica Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja o Etičkom kodeksu istraživanja s djecom te ispitati koje su etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom. Rezultati istraživanja pokazali su da studentice na različite načine tumače etički kodeks. Studentice su se najviše složile u tumačenju etičkog kodeksa; to jest etički kodeks tumače kao skup pravila ili načela koja služe kao smjernice, ovisno o određenoj situaciji ili instituciji. Ističu etički kodeks kao važan segment svake profesije, struke ili institucije koji im pomaže u suočavanju s etičkim upitnim situacijama, problemima i tome slično.

Vodeći se istraživačkim pitanjima u pogledu stavova studentica o Etičkom kodeksu istraživanja s djecom, rezultati istraživanja pokazali su da su skoro sve od ispitanih studentica upoznate s Etičkim kodeksom istraživanja te ga smatraju veoma važnim iz više razloga. Već prije navedeno, Etički kodeks istraživanja s djecom daje svim istraživačima i sudionicima smjernice za cijeli proces znanstvenog istraživanja. Studentice navode zaštitu prava, privatnost i anonimnost djece kao važan segment Kodeksa, koji se isto tako može primijeniti i na odrasle. Odrasli preuzimaju odgovornost prema djeci kao ranjivoj skupini koja zahtijeva posebnu zaštitu njihovih prava i općenite dobrobiti.

O etičkom kodeksu predškolskih ustanova, studentice su zauzele dva oprečna stava. Studentice koje smatraju da je kodeks potreban u predškolskim ustanovama zagovaraju usklađenost Kodeksa sa kodeksima predškolskih ustanova, dok druge studentice smatraju Etički kodeks istraživanja s djecom kao općeniti kodeks kojega se trebaju svi pridržavati.

Važno istraživačko pitanje ovog rada bilo je utvrditi stav studentica prema znanstvenim istraživanjima koja uključuju djecu. Prema odgovorima studentica znanstvena istraživanja s djecom vide u pozitivnim aspektu, ali i navode negativne. Dobrobiti i pozitivne strane znanstvenih istraživanja s djecom su nova znanja u segmentu djetinjstva i dječjeg razvoja te unaprjeđivanje postojeće prakse. Istraživanja moraju biti korisna i važna određenoj istraživačkoj grani. Kako bi samo istraživanje imalo više pozitivnih utjecaja, studentice su se složile da je potrebno zaštititi dječja prava, slobodu, privatnost i anonimnost podataka. Negativni utjecaji znanstvenih istraživanja s djecom, prema odgovorima studentica su: povreda dječjih

prava, njihove dobrobiti i statusa, potencijalna manipulacija i eksponiranje djece. Negativne utjecaje znanstvenih istraživanja s djecom moguće je povezati s etičkim upitnostima u istraživanjima s djecom. Rezultati su pokazali da studentice navode sljedeće etičke upitnosti: uskraćivanje i nepoštivanje dječjih prava, pristanak i odbijanje djece na sudjelovanje, manipulacija djece, kompetentnost i objektivnost istraživača, vrsta istraživanja, rizični čimbenici istraživanja, status roditelja te status moći odraslog i djeteta.

Uzimajući u obzir sve segmente ovog istraživanja, puno čimbenika utječe na znanstvena istraživanja s djecom. Kao budući odgojitelj, smatram Etički kodeks istraživanja s djecom važnim dokumentom koji utječe na postupak prije, tijekom i nakon provedbe znanstvenog istraživanja s djecom. Kodeks daje potrebne smjernice koje omogućuju lakšu razradu i provedbu istraživanja i poštovanje propisanih prava i načela. Etički kodeks u predškolskim ustanovama treba pronaći svoje mjesto, te ovisno o potrebama svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa ga je primijeniti na adekvatan način.

Svako znanstveno istraživanje treba biti korisno i omogućiti zaštitu svih sudionika (djece, roditelja, istraživača); istraživači trebaju biti kompetentni, upoznati s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom te težiti ka primjeni Kodeksa radi dobrobiti svih uključenih u istraživanje. Izazovno je kako postupiti u situacijama koje su etički upitne. Istraživači u znanstvenim istraživanjima s djecom, prvenstveno trebaju osigurati dobrobit djece, poštovati njihova prava, slobodu, mišljenja. Potrebno je približiti istraživanje djeci na način koji će njima biti jasan i smislen te nastojati uključiti djecu na prigodan način. Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom najčešće ističu uskraćivanje djetetovih prava. Potrebno je mijenjati svjetonazor prema djeci, odnosno prihvatiti paradigmu djece kao „socijalnih aktera“ koji punopravno sudjeluju i odlučuju o svome životu. Etički kodeks istraživanja s djecom propisuje poštivanje i promicanje djetetovih prava, no prema rezultatima i odgovorima studentica uočava se jaz između teorije i prakse. Kodeks kao takav je dokument koji teži ka obuhvaćanju svih važnih aspekata koji se tiču istraživanja s djecom, međutim u praktičnom dijelu dolazi do razilaženja između propisanih normativa i rada istraživača. Kako bi se naglasila važnost Kodeksa, potrebna je bolja upoznatost sa teorijskim osnovama koja će praktičarima (istraživačima) dati podršku i omogućiti bolju provedbu znanstvenih istraživanja s djecom.

LITERATURA

- Ajduković, M., Kolesarić, V. (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Alderson, P., Morrow, V. (2004). *Ethics, social research and consulting with children and young people*. Barkingside: Barnardo's.
- Alderson, P., Morrow, V. (2011). *The ethics of research with children and young people*. London: Sage publications.
- Anić, V., Goldstein, I. (2002). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.
- Banks, S. (1988). Codes of ethics and ethical conduct – a view from the caring professions. *Publics money and management*, 18(1), 27-30.
- Bašić, J. (2003). Djeca u preventivnim istraživanjima. *Dijete i društvo – časopis za promicanje prava djeteta*, 5(1), 13-21.
- Bell, N. (2008). Ethics in child research: rights, reason and responsibilities. *Children's Geographies*, 6(1), 7-20.
- Blanuša Trošelj, D., Ivković, Ž. (2016). Graditi profesiju: profesionalna etika i obrazovanje odgajatelja. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65(3), 403-420. <https://hrcak.srce.hr/178099>.
- Brajša Žganec, A., Žganec, N. (2003). Neka etička pitanja u istraživanjima s djecom smještenom u ustanove socijalne skrbi. *Dijete i društvo – časopis za promicanje prava djeteta*, 5(1), 23-35.
- Buljan Flander, G.; Karlović, A. (2003). Etička pitanja u istraživanjima o zlostavljanju djece. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 5(1), 37-47.
- Christensen, P., Prout, A. (2002). Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood*, 9(4), 477-497.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*. London: Routledge Falmer Press.
- Cooper, J. (1976). Deception and role-playing: On telling the good guys from the bad guys. *American Psychologist*, 31(8), 605-610.
- Čehok, I., Koprek, I. (1996). *Etika. Priručnik jedne discipline*. Zagreb: Školska knjiga.

- Drakulić, J. (2010). Etika u obrazovanju odraslih. *Andragoški glasnik – Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 14(2), 121-130. <https://hrcak.srce.hr/103666>.
- Đurić, S. (2012). Etički problemi u istraživanjima o deci. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 11(3), 449-498; <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1452-7367/2012/1452-73671203449D.pdf>.
- Etički kodeks dječjeg vrtića Rijeka, (13.7.2012) <https://www.rivrtici.hr/sites/default/files/datoteke/etikikodeks.pdf> (13.5.2019).
- Etički kodeks dječjeg vrtića Utrina, (17.3.2015) <http://www.vrtic-utrina.zagreb.hr/UserDocsImages/Eticki-kodeks-dv-utrina.pdf> (13.5.2019).
- EU (1950). Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.
- Feeney, S. (2010). Anniversary of NAEYC ' s Code of Ethical Conduct Ethics TODAY in Early Care and Education Review , Reflection , and the Future. *Young Children*, 65 (2), 72-77.
- Ferić, M.; Kovčo Vukadin, I.; Kranželić, V. (2016). Etička pitanja u istraživanjima s obiteljima. *Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 24(1), 179-210. <https://hrcak.srce.hr/167328>.
- Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D., Fitzgerald, R. (2013). *Ethical Research Involving Children*. Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti.
- Harcourt, D., Quennerstedt, A. (2014). Ethical Guardrails When Children Participate in Research: Risk and Practice in Sweden and Australia. *Sage Publications*, 4(3), 1-8. https://www.researchgate.net/publication/270450788_Ethical_Guardrails_When_Children_Participate_in_Research_Risk_and_Practice_in_Sweden_and_Australia.
- Hertwig, R., Ortmann, A. (2008). Deception in Experiments: Revisiting the Arguments in Its Defense. *Ethics and behaviour*, 18(1), 59-92. https://www.researchgate.net/publication/40010784_Deception_in_Experiments_Revisiting_the_Arguments_in_Its_Defense.
- Hrvatska udruga socijalnih pedagoga: Etički kodeks socijalnih pedagoga, (16.12.2005).

https://husp.hr/docs/HUSP_Eticki_kodeks_socijalnih_pedagoga.pdf
(15.5.2019).

Hrvatska udruga socijalnih radnika: Etički kodeks socijalnih radnica i socijalnih radnika u djelatnosti socijalnog rada, (1.10.2014). <http://husr.hr/web/?p=460>
(15.5.2019).

Hrvatsko psihološko društvo: Etički kodeks Hrvatskog psihološkog društva, (3.7.2004). http://www.psiholoska-komora.hr/static/documents/dok_kodeks_etike.pdf (15.5.2019).

Kangrga, M. (2004). *Etika: osnovni problem i pravci*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G., Vizek Vidović, V. (2003). Etičke dileme u istraživanjima posljedica rata na mentalno zdravlje djece. *Dijete i društvo – časopis za promicanje prava djeteta*, 5(1), 67-82.

Koocher, G.P., Keith-Spiegel, P.C. (1990). *Children, Ethics, and the Law: Professional Issues and Cases*. Nebraska: University of Nebraska Press.

Kolesarić, V. (1996). O etičkom kodeksu Hrvatskog psihologijskog društva. *Hrvatski psihologijski glasnik*, 2(3), 11-14.

Kolesarić, V. (2003). Neki psihologijski aspekti u istraživanjima s djecom. *Dijete i društvo – časopis za promicanje prava djeteta*, 5(1), 83-91.

Krstović, J. (2009). Odrazi sveučilišnog obrazovanja odgojitelja na koncept novog profesionalizma: izazovi i dileme. *Curriculum of Early and Compulsory Education*, 173-184.

Krstović, J. (2010). Kakav etički kodeks trebamo?, *Dijete, vrtić, obitelj – časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16(61), 2-9.
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=184610.

Marković, J. (2009). Je li etično istraživati s djecom? Neka etička pitanja u istraživanju folklorističkih i kulturnoantropoloških aspekata djetinjstva. *Etnološka tribina. Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 38(31), 147-165.
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=54878.

Narodne novine: Obiteljski zakon, (01.11.2015)
<https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (15.5.2019).

National Health and Medical Research Council (2018). National Statement on Ethical Conduct in Human Research 2007 (Updated 2018).

- <https://services.anu.edu.au/files/guidance/national-statement-2018-updated.pdf> (15.5.2019).
- Ogresta, J.; Rimac, J. (2013). Etički standardi primjene fokusnih grupa u istraživanju nasilja nad djecom u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(3), 479-514. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=142241.
- Paradžik, Lj., Jukić, J., Karapetrić Bolfan, Lj. (2018). Primjena fokusnih grupa kao kvalitativne metode istraživanja u populaciji djece i adolescenata. *Socijalna psihijatrija*, 45(4), 442-456. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=314092.
- Petrović-Soči, B., Rajić, V. (2015). Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vjesnik : časopis za pedagoški teoriju i praksu*, 64 (4), 603-620. <https://hrcak.srce.hr/153131>
- Pillay, J. (2014). Ethical considerations in educational research involving children: Implications for educational researchers in South Africa. *South African Journal of Childhood Education*, 4(2), 194-212. http://www.scielo.org.za/scielo.php?pid=S222376822014000200012&script=sci_arttext&tlng=pt.
- Prijić Samaržija, S. (2016): Etički kodeks Sveučilišta u Rijeci, (5.11.2006) https://www.uniri.hr/files/staticki_dio/propisi_i_dokumenti/Eticki%20kodeks%20Sveucilista%20u%20Rijeci.pdf (15.5.2019).
- Pyer, M., Campbell, J. (2012). Qualitative researching with vulnerable groups. *International Journal of Therapy and Rehabilitation*, 19(6), 311-316. <https://www.magonlineibrary.com/doi/full/10.12968/ijtr.2012.19.6.311>.
- Schenk, K., Williamson J. (2005). *Ethical approaches to gathering information from children and adolescents in international settings: Guidelines and resources*. Washington: Population Council.
- Sieber, J. (1993). The ethics and politics of sensitive research. *Researching sensitive topics*, 14–26. <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/852215>.
- Skelton, T. (2008). Research with children and young people: exploring the tensions between ethics, competence and participation, *Children's Geographies*, 6(1), 21-36. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14733280701791876>.

- Sveučilište u Rijeci: Etički kodeks Sveučilišta u Rijeci, (5.11.2006).
https://www.ufri.uniri.hr/files/Eti%C4%8Dko%20povjerenstvo/Eticki_kodeks_Sveucilista_u_Rijeci.pdf (15.5.2019).
- The National Health and Medical Research Council. (2018). *National statement of ethical conduct in human research*. Canberra: the National Health and Medical Research Council, the Australian Research Council and Universities Australia. <https://www.nhmrc.gov.au/about-us/publications/national-statement-ethical-conduct-human-research-2007-updated-2018>.
- UN (1948). Opća deklaracija o ljudskim pravima.
- UNESCO (1998). Konvencija o pravima djeteta. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf (15.5.2019).
- Žižak, A. (1999). Pitanja profesionalne etike-jedno od temeljnih pitanja profesionalnog identiteta socijalnih pedagoga, *Kriminologija & socijalna integracija – časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 7(1), 41-46. <https://hrcak.srce.hr/94234>.

PRILOZI

Prilog 1: Etički kodeks dječjeg vrtića „Rijeka“

Temeljem članka 38. i 41. Statuta Dječjeg vrtića „Rijeka“, Upravno vijeće Dječjeg vrtića „Rijeka“ je na sjednici održanoj 13. srpnja 2012. godine, donijelo je

ETIČKI KODEKS DJEČJEG VRTIĆA „RIJEKA“

I. OPĆE ODREDBE Predmet Etičkog kodeksa

Članak 1.

Etičkim kodeksom Dječjeg vrtića „Rijeka“ (u daljnjem tekstu: Etički kodeks) utvrđuju se pravila dobrog ponašanja radnika Dječjeg vrtića „Rijeka“ (u daljnjem tekstu: Ustanova) koja se temelje na normama međunarodnog i unutarnjeg prava kao i normama koje nisu izražene pravnim propisima, a nužne su za etično postupanje, moralnom sustavu i načelima profesionalne etike. Svi radnici Dječjeg vrtića „Rijeka“ trebaju se pridržavati Etičkog kodeksa u svome profesionalnom radu, javnom djelovanju prema djeci i roditeljima/starateljima (u daljnjem tekstu: korisnici usluga), poslovnim suradnicima, javnim tijelima i institucijama, osnivaču (u daljnjem tekstu: druge osobe) i Ustanovi te u međusobnim odnosima. Korisnici usluga i druge osobe putem Etičkog kodeksa mogu se upoznati s pravilima ponašanja koja imaju pravo očekivati od radnika Ustanove te su dužni postupati sukladno njegovim odredbama. Izrazi koji se u ovom Etičkom kodeksu koriste za osobe u muškom rodu su neutralni i odnose se na osobe muškog i ženskog spola.

SVRHA ETIČKOG KODEKSA

Članak 2.

Svrha Etičkog kodeksa je utvrditi etičke smjernice, upozoriti na dužnosti i obveze te promicati etička i moralna načela i društvene vrijednosti, posebno ona vezana za djelatnost predškolskog odgoja i naobrazbe u najširem smislu s ciljem ostvarivanja povjerenja javnosti u rad Ustanove. Društvene vrijednosti: poštenje, odgovornost, međusobno uvažavanje, tolerancija, uzajamno pomaganje, empatija, sigurnost, pravednost, ravnopravnost, povjerenje, iskrenost, ljudsko dostojanstvo, izvrsnost, sloboda, njegovanje i razvijanje vrijednosti obitelji, zajednice i društva. U društvene vrijednosti vezane za djelatnost predškolskog odgoja spada:

- poimanje djetinjstva kao posebnog i značajnog razdoblja u čovjekovom razvoju u kojem se na specifičan način očituju i razvijaju osobna obilježja, psihičke i fizičke mogućnosti.
- humanistički utemeljena spoznaja te poštivanje i njegovanje veza između djeteta i obitelji kao osnova za rad s predškolskom djecom,
- poštivanje individualnih osobina i razvojnih karakteristika te stvaranje uvjeta za njihovo razvijanje,
- poštivanje ravnopravnosti djeteta u odnosu na njegovu obitelj, kulturu i širu društvenu zajednicu kojoj pripada,
- pomoć djeci i odraslima u prepoznavanju, razvoju i afirmaciji njihovih potencijala koja se temelji na povjerenju, poštovanju i pozitivnom pristupu.

TEMELJNA NAČELA

Članak 3.

Ovaj Kodeks predstavlja moralnu obavezu, a njegova načela su skup smjernica za uzoran i profesionalan rad.

1. Načelo zakonitosti, profesionalnosti i stručnosti

Od radnika Ustanove očekuje se da sukladno zakonu i ostalim propisima te uputama Ustanove obavlja povjerene poslove. Radnik treba postupati odgovorno, savjesno, profesionalno i stručno prema korisnicima usluga i drugim osobama te radnim kolegama. Radnici slijede načela profesionalne izvrsnosti, objektivnosti, razboritosti, pravilnosti, dijaloga, tolerancije i humanosti. Obveza je svakog radnika stalno stručno usavršavanje.

2. Načelo uvažavanja ljudskih prava

Svakom radniku, korisniku usluga i drugim osobama Ustanova mora osigurati ljudska prava zajamčena Ustavom i drugim propisima RH sukladno Općoj deklaraciji o ljudskim pravima.

3. Načelo poštivanja integriteta i dostojanstva osobe

Svi radnici Ustanove, korisnici usluga i druge osobe trebaju biti poštovani kao osobe u skladu sa zajamčenim pravom na život, integritet i dostojanstvo te im mora biti osigurano pravo na privatnost.

4. Načelo jednakosti i pravednosti

Radnici su dužni postupati jednako prema svim korisnicima i drugim osobama, stvarati pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i prava, bez diskriminacije ili povlašćivanja na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkoga ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog i obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja i spolne orijentacije.

5. Načelo objektivnosti

Radnici ne smiju dopustiti da predrasude bilo koje vrste utječu na njihov odnos prema drugim osobama i objektivnost u radu. Ocjenjivanje rada i profesionalne kompetencije bilo kojeg radnika treba temeljiti na kriterijima koji su relevantni za obavljanje djelatnosti odnosno obveze.

6. Načelo samostalnosti rada

Svaki radnik ima pravo na profesionalnu samostalnost, ali unutar zakona i drugih propisa.

7. Načelo povjerljivosti, tajnosti i zaštite podataka

Nije dopušteno koristiti podatke pohranjene u evidencijama Ustanove radi stjecanja osobne koristi ili koristi trećih osoba. Radnici ustanove obvezni su poštivati povjerljivost i osigurati zaštitu podataka za koje su saznali na radu ili u vezi s radom, posebno osobnih podataka i davati ih na korištenje samo ovlaštenim osobama u skladu sa zakonom i drugim propisima o zaštiti podataka.

8. Načelo transparentnosti, razmjenjivanja informacija i iskustava

Radnici su dužni postupati na transparentan način, razmjenjivati znanja, informacije i iskustva, pružiti pomoć u radu jedan drugom.

9. Načelo poštenja i odgovornosti u radu

Radnici su dužni ponašati se pošteno i odgovorno prema svojim radnim obvezama, sredstvima za rad kao i prema svim osoba s kojima radnik redovito dolazi u doticaj u obavljanju svojih poslova štiteći imovinu i ugled Ustanove. Radnicima Ustanove nije dopušteno koristiti sredstva i imovinu Ustanove za neodgovarajuće svrhe, za osobnu korist niti primati ili tražiti poklone i usluge od korisnika usluga i drugih osoba ili davati usluge čija bi svrha bila pribavljanje osobne materijalne koristi.

10. Načelo mirnog suživota

Obveza je radnika svojim ponašanjem stvarati dobro i ugodno radno ozračje. Neprihvatljivo je svako neprimjereno ponašanje (uznemiravanje) prema drugoj osobi koje ima za cilj povredu njene osobnosti. Uznemiravanje je svaki verbalni, neverbalni ili fizički čin, kojim se ponižava, zastrašuje ili vrijeđa druga osoba, njezino dostojanstvo, smanjuje kvalitetu života te ometa obavljanje radnih zadataka. Neprihvatljivo je svako spolno uznemiravanje. Spolno uznemiravanje predstavlja upućivanje neželjenih verbalnih i fizičkih prijedloga spolne naravi drugoj osobi, fizičko napastovanje, neželjeno dodirivanje, neželjeno iznošenje šala i opaski spolne prirode, izlaganje spolno uvredljivog i uznemirujućeg (pornografski sadržaj) te zahtijevanje spolnih usluga u zamjenu za određeno djelovanje ili propuštanje s pozicije autoriteta. Neprihvatljivo je nedolično oblačenje i ponašanje koje kod drugog izaziva nelagodu. Neprihvatljivo je konzumiranje nedozvoljenih sredstava koja su društveno štetna. Svaki oblik uznemiravanja koje je počinio radnik, korisnik usluga ili druge osobe treba prijaviti nadležnom tijelu.

11. Načelo zaštite osobnog ugleda, struke i ugleda Ustanove

U obavljanju radnih zadataka radnik je dužan voditi brigu i štititi osobni ugled, ugled struke i Ustanove te povjerenje korisnika usluga i drugih osoba u djelatnost odgoja i naobrazbe.

III. PROFESIONALNOST ODGOJITELJA I STRUČNIH SURADNIKA

Članak 4.

Roditelji/staratelji s povjerenjem upisuju svoju djecu u Ustanovu i očekuju stručan utjecaj na psihofizički razvoj kroz igru i aktivnosti. Stručni radnici trebaju u obavljanju neposrednog odgojno-obrazovnog rada postupati profesionalno, primjenjujući stručno znanje i iskustvo u radu u skladu s važećim propisima, poticati stvaranje pozitivnog stava prema profesiji i pri tome biti otvoreni za suradnju. U tu svrhu trebaju se kvalitetno pripremati za rad, koristiti suvremenu nastavnu tehnologiju uvažavajući njene metodičke vrijednosti. U nastojanju da unaprijede učinkovitost i kvalitetu svog neposrednog odgojno obrazovnog rada, odgajatelji i stručni suradnici trebaju stalnim usavršavanjem postizati visoku razinu profesionalnosti i stručnosti, stjecati potrebna znanja, vještine i iskustvo koji udovoljavaju zahtjevima za stjecanje odgovarajućih diploma, uvjerenja, licenci ili

drugih ciljeva kojima je program usavršavanja namijenjen. Svi radnici moraju se trajno uključivati u različite oblike stručnog usavršavanja, izmjenjivati znanja i u radu međusobno surađivati.

IV. ODNOS PREMA DJECI

Članak 5.

Radnici su dužni:

- postupati jednako prema svojoj djeci, bez diskriminacije i povlašćivanja na osnovi dobi, nacionalnosti, etničke ili socijalne pripadnosti, jezičnog i rasnog podrijetla, vjerskih uvjerenja i sklonosti, obrazovanja, spola, obiteljske situacije ili na bilo kojoj drugoj osnovi,
- svako dijete poštovati kao jedinstveno i neponovljivo biće sa svim njegovim ili njezinim razvojnim i individualnim karakteristikama i stvarati uvjete za osjećaj sigurnosti, prihvaćenosti, naklonjenosti i brige,
- poštovati i prihvaćati djetetov pogled na svijet, njegovo razumijevanje stvari i događaja i emocionalno reagiranje na njih te ne smatrati djetetovo mišljenje i emocije kao nerazvijene ili nepravilne,
- ne koristiti riječi niti stvarati situacije koje bi za dijete bile bolne ili bi ga žalostile, ponižavale ili zastrašivale,
- osigurati sigurno, zdravo, razumljivo i poticajno okruženje
- osigurati djetetu prava na jednake mogućnosti
- zasnivati rad s djecom na znanju i razumijevanju važnosti djetetovog razvoja u određenom razvojnom periodu, ali i na razvojnim osobitostima svakog pojedinog djeteta
- brinuti o zadovoljavanju tjelesnih potreba djece za hranom, održavanjem higijene, kretanjem i odmorom,
- osigurati prostor, vrijeme i sredstva za spontanu igru,
- brinuti se za sigurnost prostora u kojemu borave djeca te sprava i igračaka,
- stvarati uvjete kako bi djeca razvijala sposobnosti razumijevanja sebe i drugih, razvijala samokontrolu i sposobnost razlikovanja primjerenog od neprimjerenog ponašanja prema ljudima, stvarima i prirodi,
- čuvati osobne, obiteljske, zdravstvene i druge povjerljive podatke o djeci i roditeljima i ne otkrivati ih drugim djelatnicima ili bilo kojoj drugoj strani osim ako za to postoji zakonska i profesionalna obveza
- odgojitelji i stručni suradnici trebaju čuvati svoje dostojanstvo i dostojanstvo svojih kolega, a svojim ponašanjem i izgledom moraju odgojno utjecati na djecu.

IV. ODNOS PREMA RODITELJIMA (korisnicima usluga)

Članak 6.

Radnici su dužni:

- u komunikaciji s roditeljima/starateljima postupati, profesionalno, korektno i susretljivo, pridržavajući se osnovnih pravila dobrog ponašanja i opće kulture,
- održavati poslovan odnos i ne zloupotrebjavati povjerenje roditelja
- upoznati roditelje s ciljevima kojima Ustanova teži, sadržajima, metodama te sredstvima odgojno-obrazovnog rada,

- upoznati roditelje, kroz individualne susrete, s rezultatima praćenja i napretkom djeteta,
- poticati roditelje na aktivno uključivanje u planiranje i realizaciju raznih aktivnosti,
- upoznati roditelje o specifičnostima predškolskog odgoja i značaju pravilnih odgojnih postupaka prema djeci,
- pružati mogućnosti suodlučivanja u značajnim pitanjima koja su vezana za njihovo dijete, stvarati partnerski odnos i suradnju u interesu zaštite djeteta
- uvažavati različita uvjerenja u vezi odgoja djece, a koja nisu na štetu djeteta,
- uvažavati opažanja i prijedloge koje roditelji daju o svojoj djeci prilikom planiranja i provođenja odgojno-obrazovnog rada,
- uvažavati mišljenja roditelja kada je riječ o primjedbama vezanim za odgojne postupke odgajatelja i pravovremeno rješavanje nesuglasice na profesionalnoj razini,
- pronaći najprihvatljivije rješenje za dijete u slučajevima kada se uvjerenja roditelja u potpunosti razilaze s usmjerenjem Vrtića - svojim djelovanjem osigurati podršku obitelji i omogućiti jačanje roditeljskih kompetencija.
- prema osobama s posebnim potrebama kao i osobama s invaliditetom te trudnicama postupati s povećanom pažnjom.

V. MEĐUSOBNI ODNOSI RADNIKA

Članak 7.

Radnici su dužni:

- poštivati stručnu autonomiju, kompetencije te inicijative među suradnicima, kao i ovlasti radnih uloga unutar ustanove,
  - poštivati stručni ugled, napredovanje ili rad drugog djelatnika
  - njegovati dobre međuljudske odnose bez predrasuda u pogledu rase, vjere, nacionalne pripadnosti, spola, starosti, političkih uvjerenja, socijalnog i materijalnog statusa,
  - ne iznositi neistine,
  - upozoriti suradnika koji se ponaša neetički ili nekompetentno,
  - u otvorenoj kritici rada biti suzdržan imajući u vidu ingerencije nadležnih tijela
  - (bez galame, psovanja, vrijeđanja, ismijavanja, ruganja, potcjenjivanja)
  - u iznošenju svojeg stajališta o radu i ponašanju drugog djelatnika, treba biti korektan, profesionalan te svoje primjedbe iznijeti na primjerenom mjestu i primjerenom tijelu Ustanove
  - njegovati timski oblik rada, profesionalnu i ljudsku solidarnost
  - izmjenjivati stručnu literaturu, iskustvo i informacije iz struke
- Zabranjena je svaka vrsta uznemiravanja između radnika Ustanove. Na radnika koji je prijavio uznemiravanje ne smije se vršiti nikakav pritisak.

VI. ODNOS PREMA USTANOVI

Članak 8.

Radnici su dužni:

- poštivati hijerarhiju zvanja, ovlaštenja i tijela Ustanove te savjesno izvršavati radne zadatke

- sudjelovati u planiranju i provođenju zajedničkih zadaća odnosno projekata Ustanove,
- za vrijeme boravka u Ustanovi nositi radnu i zaštitnu odjeću i obuću u skladu s važećim propisima
- paziti na osobni izgled i ponašanje koji treba biti na odgovarajućoj razini (izbjegavati prekratke odjevne predmete, preuske i prekratke majice te majice na uske naramenice, otvorenih leđa ili s velikim dekolteom, kratke hlačice, visoke pete, suzdržati se od preglasnog smijanja, galame, dovikivanja, bacanja stvari, igre i šale nedolične za ustanovu)
- svoditi privatne posjete na najmanju mjeru,
- odgojno-obrazovni radnici, za vrijeme neposrednog rada u skupini, mogu iznimno u slučaju nužde koristiti mobilne uređaje,
- prilikom pribavljanja službenih informacija potrebno je pridržavati se redovitog puta komuniciranja s nadređenima odnosno ovlaštenima za njihovo iznošenje.
- izbjegavati sukobe interesa koji mogu uzrokovati obiteljski odnosi, blisko prijateljstvo, antagonizmi i druge izvan vrtičke djelatnosti (koje uključuju financijske ili drugačije interese) kako one ni bi bile u sukobu s profesionalnim obvezama radnika u Ustanovi. Ucjene, pritisci, mito i korupcija i svi drugi oblici nečasnog utjecaja predstavljaju najgrublju povredu pravila ponašanja te direktno štete ugledu Ustanove.

VII. ODGOVORNOST NADREĐENIH U PRIMJENI ETIČKIH NAČELA

Članak 9.

Rukovodeći kadar je dužan:

- poticati pozitivno radno ozračje i odnositi se prema svim radnicima stručno i s poštovanjem,
- motivirati osoblje i omogućiti im stvaralački rad, slobodno izražavanje stavova, mišljenja i ideja koje počivaju na temeljnim vrijednostima ustanove,
- na primjeren način ukazati na pogreške u radu
- pratiti rad radnika, pružati stručnu pomoć te dati potporu u rješavanju mogućih problema ili poteškoća,
- objektivno vrednovati rad radnika,
- svaku ocjenu, preporuku ili prijekor prema radniku mora temeljiti na stručnim argumentima s pozicija interesa djeteta, njegovih roditelja i programa Ustanove,
- upoznati nove radnike s kurikulumom Ustanove i svojim očekivanjima od djelatnika,

VIII. ODNOS PREMA OSNIVAČU I ŠIROJ ZAJEDNICI

Članak 10.

Odgovornost prema osnivaču i široj zajednici očituje se kroz:

- stvaranje kvalitetnih programa uvažavajući socijalne i kulturne posebnosti kraja,
- poticanje suradnje među institucijama u neposrednoj okolini,
- djelovanje na širu zajednicu kroz razne aktivnosti,
- proširivanje svijesti o značaju razdoblja ranog djetinjstva,
- jamčenje zakonitosti i učinkovitosti rada osnivaču, redovito izvješćivanje i konzultiranje,

- ukazivanje na potrebu osiguravanja optimalnih uvjeta za boravak djece u Ustanovi i provođenje kvalitetnih programa,
- podupiranje, u suradnji s osnivačem, razvojnu politiku i propise za dobrobit djece, a zalagati se za ukidanje onih koji to nisu,
- pridonosnje razvoju predškolskog odgoja općenito, zalagati se za realizaciju ciljeva i načela iz ovog Kodeksa, Opće deklaracije o ljudskim pravima, Konvencije o pravima djeteta donesenim na najvišim razinama (UN, UNESCO, Vijeće Europe) i prihvaćenim u nacionalnim okvirima,
- otvorenost prema verificiranim oblicima vanjskog vrednovanja i samovrednovanja.

IX. JAVNI NASTUPI I DAVANJE INFORMACIJA

Članak 11.

- u svim oblicima javnih nastupa u kojima predstavlja Ustanovu svaki radnik treba iznositi stavove Ustanove u skladu s propisima, dobivenim ovlastima, stručnim znanjem, odredbama ovog Kodeksa te štiti osobni ugled, ugled profesije i Ustanove,
  - u javnim nastupima u kojima radnik ne predstavlja Ustanovu, a koji su tematski povezani s radom u Ustanovi, radnik treba istaknuti da iznosi osobne stavove.
- Radnik Ustanove prema ovlaštenju kojeg ima, daje sredstvima javnog informiranja i zainteresiranim osobama informacije koje posjeduje, raspolaže ili nadzire Ustanova sukladno Zakonu i Odluci o ustrojavanju Kataloga informacija.

X. ETIČKO POVJERENSTVO

Članak 12.

Radnici Ustanove dužni su, svako u okvirima svoje nadležnosti, brinuti se za ostvarenje i unapređenje etičkih standarda u Ustanovi i provedbu Etičkog kodeksa. Etičko povjerenstvo (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) je neovisno radno tijelo koje daje mišljenje o sadržaju i načinu primjene ovog Etičkog kodeksa odnosno o usklađenosti ponašanja u konkretnim slučajevima s načelima i odredbama Etičkog kodeksa te promiče etička načela i standarde u Ustanovi.

Članak 13.

Etičko povjerenstvo odabire i imenuje ravnatelj odlukom na vrijeme od četiri godine vodeći računa da u njemu budu zastupljeni radnici svih ustrojstvenih cjelina. Povjerenstvo ima sedam članova i to pet iz reda stručnih radnika i dva iz reda ostalih radnika. Povjerenstvo između sebe bira predsjednika javnim glasovanjem. Etičko povjerenstvo bit će imenovano u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu Etičkog kodeksa. Ravnatelj ustanove ne može biti član Etičkog povjerenstva.

XI. PRITUŽBE NA NEPOŠTIVANJE ETIČKOG KODEKSA

Zahtjev za davanje mišljenja /pritužba

Članak 14.

Etičko povjerenstvo daje mišljenja i preporuke povodom zahtjeva roditelja, radnika, ravnatelja, Upravnog vijeća, korisnika usluga i drugih osoba, predstavničkoga ili

izvršnog tijela osnivača ili na vlastitu inicijativu. Postupak pred Povjerenstvom pokreće se pisanim zahtjevom za davanje mišljenja o usklađenosti određenog djelovanja ili ponašanja s načelima i pravima Etičkog kodeksa. Zahtjev mora biti u pisanom obliku, obrazložen, argumentiran i potpisan od strane podnositelja zahtjeva. Uz zahtjev se mogu podnijeti i relevantne isprave i materijal, kao i navodi o odredbama Etičkog kodeksa u vezi s kojima se traži mišljenje.

Članak 15.

Zahtjev se dostavlja Povjerenstvu, na adresu sjedišta Ustanove. Nakon primitka zahtjeva predsjednik Povjerenstva saziva sastanak Povjerenstva u roku od 5 dana od primitka zahtjeva. Povjerenstvo može od podnositelja zahtjeva tražiti dodatna razjašnjenja i obavijesti. Ako se u zahtjevu traži mišljenje o konkretnom slučaju, Povjerenstvo može zatražiti očitovanje i razjašnjenje od zainteresiranih osoba. Ako je podnositelj zahtjeva podnio pritužbu protiv ponašanja određenog radnika Ustanove, tom radniku mora se omogućiti da se o pritužbi očituje u roku od 15 dana. Ukoliko je prigovor podniet protiv člana Povjerenstva, prekida mu se mandat za vrijeme odlučivanja.

Mišljenje Etičkog povjerenstva

Članak 16.

Povjerenstvo daje svoje mišljenje isključivo na temelju navoda i podataka iz zahtjeva, priloga uz zahtjev i dodatnih razjašnjenja podnositelja zahtjeva i drugih osoba. Povjerenstvo ne provjerava navode iz zahtjeva, niti ima istražne ovlasti o navodima iz zahtjeva. Ako Povjerenstvo zaključi da ne može na temelju zahtjeva i drugih podataka donijeti mišljenje i da nije nadležno za davanje mišljenja ili je u nemogućnosti dati mišljenje, o tome će obavijestiti podnositelja zahtjeva uz objašnjenje za nemogućnost donošenja mišljenja. Mišljenje se donosi većinom glasova, u pisanom obliku i u roku od 30 dana od dana primitka zahtjeva. Mišljenje se dostavlja podnositelju zahtjeva i ravnatelju Ustanove.

Sadržaj Mišljenja

Članak 17.

Mišljenje povjerenstva mora sadržavati sljedeće:

- opis zahtjeva i pitanja o kojima je povjerenstvo raspravljalo,
- navode o načelima i pravilima Etičkog kodeksa koje je u povodu zahtjeva povjerenstvo uzelo u obzir,
- stajalište povjerenstva o tome je li ponašanje opisano u zahtjevu u skladu s Etičkim kodeksom ili ne,
- razloge za mišljenje povjerenstva,
- podatak o tome je li mišljenje doneseno jednoglasno ili ne.

Ako je mišljenjem utvrđeno da određeno ponašanje nije u skladu s načelima i pravilima Etičkoga kodeksa, ono može sadržavati i:

- ocjenu povjerenstva o stupnju nesukladnosti i težini povrede etičkih načela uzrokovane takvim ponašanjem,

- stajalište povjerenstva o načinima na koje se moglo izbjeći nesukladnost ponašanja s Etičkim kodeksom i/ili o mjerama koje bi mogle doprinijeti da do takvih povreda ubuduće ne dolazi.

Ako mišljenje nije dano jednoglasno, članovi povjerenstva koji su imali različito stajalište od većine, ovlaštene su svoja izdvojena mišljenja priložiti uz mišljenje povjerenstva. Ako je povredom ovog Etičkog kodeksa došlo do povrede zakona, drugog propisa ili općih akata Ustanove, ravnatelj je dužan o tome izvijestiti nadležno tijelo ili poduzeti odgovarajuće mjere koje su u njegovoj nadležnosti.

XII. UPOZNAVANJE RADNIKA S ETIČKIM KODEKSOM

Članak 18.

Ravnatelj stvara uvjete i donosi mjere koje omogućuju i olakšavaju ostvarivanje standarda postavljenih Etičkim kodeksom. Ravnatelj ili po njemu ovlaštena osoba, dužna je sve radnike upoznati s odredbama ovog Etičkog kodeksa. Radnici koji zasnivaju radni odnos moraju, prije potpisivanja ugovora o radu, biti upoznati s odredbama ovog Etičkog kodeksa i potpisom potvrditi da će ga se pridržavati.

XIII. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 19.

Svi radnici Ustanove te sva tijela ustanove dužna su, u okvirima svoje nadležnosti, brinuti se za ostvarenje i unapređenje etičkih standarda i provedbu Kodeksa.

Članak 20.

Ovaj Etički kodeks može se mijenjati i dopunjavati samo na način i u postupku po kojem je donesen. Etički kodeks objavljuje se na web stranici Ustanove.

Članak 21.

Ovaj Etički Kodeks stupa na snagu osmoga dana od dana objave na oglasnoj ploči Ustanove.

PREDSJEDNICA UPRAVNOG VIJEĆA: Ivana Jurčić

Ovaj Pravilnik objavljen je na oglasnoj ploči Ustanove dana 13.7.2012. godine, a stupa na snagu dana 21.7.2012. godine. Ravnateljica: Gordana Rena

Prilog 2: Etički kodeks dječjeg vrtića „Utrina“

Na temelju članka 43. Statuta Dječjeg vrtića „Utrina“ (broj: 1606. od 27.12.2013.)
Upravno vijeće Dječjeg vrtića „Utrina“, na sjednici održanoj dana 17.03.2015.

donosi

ETIČKI KODEKS DJEČJEG VRTIĆA „UTRINA“

1. OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Etički kodeks Dječjeg vrtića „Utrina“ (u daljnjem tekstu: Kodeks) sadržava skup pravila, moralnih i etičkih načela kojima se u svom profesionalnom i javnom djelovanju trebaju pridržavati svi djelatnici Dječjeg vrtića „Utrina“ (u daljnjem tekstu: Vrtić). Načela Kodeksa primjenjuju se na odgovarajući način i na druge osobe koje nisu djelatnici Vrtića, ali sudjeluju u radu i djelovanju Vrtića, ako i ukoliko se ponašanje i djelovanje tih osoba može izravno povezati s Vrtićem. Izrazi navedeni u ovom Kodeksu navedeni u muškom rodu neutralni su i odnose se na osobe muškog i ženskog spola.

Članak 2.

Kodeks se temelji na opće prihvaćenim i međunarodno usuglašenim društvenim vrijednostima koje su definirane u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima (1948.) te Konvenciji UN o pravima djeteta (1995.), a koje svi djelatnici trebaju promicati.

Članak 3.

Postupci propisani Kodeksom ne uređuju prava, obveze i odgovornosti osoba koje u njima sudjeluju kao alternativa za građanske, kaznene, upravne ili stegovne (disciplinske) postupke uređene zakonima, drugim propisima i aktima Vrtića.

Članak 4.

Kodeks ima za cilj:

- štiti prava i osobni integritet djece, roditelja i djelatnika Vrtića,
- štiti načela koja predstavljaju temelj suradnje s djecom, roditeljima i suradnicima,
- poticati zaposlenike na ostvarivanje ciljeva, prihvaćanju vrijednosti i načela iz ovog Kodeksa,
- podizati kvalitetu odgoja u vrtiću, obitelji i široj zajednici.

II. SADRŽAJ KODEKSA

Članak 5.

Kodeks obuhvaća pet temeljnih područja odgovornosti djelatnika koji su posredno ili neposredno uključeni u rad s djecom: 1. odgovornost prema djeci, 2. odgovornost prema roditeljima odnosno obitelji, 3. odgovornost ravnatelja, 4. odgovornost djelatnika prema ustanovi i suradnicima, 5. odgovornost prema osnivaču i široj zajednici. Svako područje sadrži skup vrijednosti definiranih kroz ciljeve kojima se teži i načela kojima se treba ravnati. Ovaj Kodeks treba prihvatiti kao moralnu obavezu, a postavljene ciljeve i načela kao skup smjernica za uzoran i profesionalan odgojno-obrazovni rad.

Svako područje sadrži skup vrijednosti definiranih kroz ciljeve kojima se teži i načela kojima se treba ravnati. Ovaj Kodeks treba prihvatiti kao moralnu obavezu, a postavljene ciljeve i načela kao skup smjernica za uzoran i profesionalan odgojno-obrazovni rad. Članak 6. Razvijanje duha zajedništva i zaštite ugleda Vrtića, kako na radnom mjestu, tako i u privatnom životu zaposlenika, predstavlja važan zajednički cilj Vrtića. Dobrobit djece kao pojam povezujemo s dostojanstvom, sigurnošću i srećom kao najvećoj vrijednosti kojoj je podređeno sve ostalo.

1. ODGOVORNOST PREMA DJECI

Članak 7.

Polazeći od općeprihvaćene definicije djetinjstva kao posebnog i najznačajnijeg razdoblja u životu svakog pojedinca, svi djelatnici Vrtića obvezni su podržavati razvoj djeteta načelima temeljnih ljudskih vrijednosti: istine, mira, ispravnog postupanja, poštenja, ljubavi i nenasilja.

Članak 8.

Svi djelatnici vrtića, osobito oni koji neposredno rade s djecom, dužni su:

- kontinuirano se stručno usavršavati te biti neprestano u tijeku sa suvremenim znanjima i profesionalnim spoznajama o njezi, odgoju i obrazovanju djece u razdoblju ranog djetinjstva,
- stvarati i održavati sigurno i zdravo okruženje koje će poticati dječji socijalni, emocionalni, intelektualni i fizički razvoj te koje će poštovati njihov dignitet i vlastite doprinose,
- podržavati pravo svakog djeteta na igru i učenje do najviših mogućnosti u okviru predloženog programa,
- prepoznati i cijeliti jedinstvenost i potencijal svakoga pojedinog djeteta,
- biti svjestan posebnih slabosti svakog pojedinog djeteta,
- integrirati djecu s posebnim potrebama u redovne odgojne skupine te nastojati da ta djeca dobiju prikladnu podršku okoline,
- poštovati djetetov pogled na svijet, njegovo razumijevanje stvari i događaja i ne pobijati djetetovo mišljenje kao neutemeljeno ili nepravilno,
- upozoravati dijete na neprimjereni ponašanje na način koji nikako neće štetiti djetetu odnosno ne koristiti riječi ili mjere koje dijete mogu povrijediti, poniziti, ismijati ili zastrašiti,
- apsolutno je zabranjeno fizičko kažnjavanje djece te svaka metoda psihološkog pritiska kojom se dijete dovodi u ponižavajući položaj ili se kod djeteta stvara osjećaj manje vrijednosti,
- ne sudjelovati u aktivnostima koje diskriminiraju djecu, bilo da im uskraćuju prava, daju posebne privilegije ili ih isključuju iz programa ili aktivnosti s obzirom na rasu, etičku pripadnost, religiju, spol, nacionalno podrijetlo, jezik, sposobnosti, društveni status, ponašanje ili uvjerenja njihovih roditelja,
- brinuti o zadovoljavanju tjelesnih potreba djece za hranom, održavanjem higijene, kretanjem i odmorom,
- osigurati djeci prostor, vrijeme i sredstva za spontanu igru,

- neprestano brinuti za sigurnost prostora u kojemu borave djeca te sprava i igračka na vanjskom prostoru,
- stvarati uvjete kako bi djeca razvijala sposobnosti razumijevanja sebe i drugih, razvijala samokontrolu i sposobnost razlikovanja primjerenog od neprimjerenog ponašanja prema ljudima, stvarima i prirodi,
- svakom djetetu prilagoditi strategije učenja, okruženje u kojem uči,
- savjetovati se s obitelji te zatražiti mišljenje stručnjaka u cilju maksimalnog razvoja potencijala djeteta,
- o sumnji ili saznanju o bilo kakvom obliku fizičkog ili psihičkog nasilja nad djetetom ili o bilo kojem drugom društveno neprihvatljivom ponašanju koje može štetiti tjelesnom razvoju ili psihičkom integritetu djeteta, djelatnici su dužni u najkraćem mogućem roku izvijestiti ravnatelja Vrtića, koji je o tome obavezan izvijestiti nadležne institucije.

2. ODGOVORNOST PREMA RODITELJIMA ODNOSNO OBITELJI

Članak 9.

U odnosu prema roditeljima odnosno obitelji, djelatnici Vrtića su dužni:

- poštivati i uvažavati roditelja kao partnera,
- uvažavati pravo roditelja da budu informirani o programu Vrtića kao i pravo na aktivno sudjelovanje u realizaciji programa, ne zadirući pritom u stručnu kompetenciju Vrtića,
- pružati stručnu pomoć roditeljima u odgoju njihove djece,
- poštivati posebnosti svake obitelji,
- upoznavati roditelje s ciljevima kojima Vrtić teži, sadržajima, metodama te sredstvima odgojno obrazovnog rada,
- poticati roditelje na aktivno uključivanje u planiranje i realizaciju raznih aktivnosti,
- upoznavati roditelje o specifičnostima predškolskog odgoja i značaju pravilnih odgojnih postupaka prema djeci,
- njegovati otvoreni dijalog i pružati mogućnosti suodlučivanja u značajnim pitanjima koja su vezana za njihovo dijete,
- uvažavati različita uvjerenja u vezi odgoja djece,
- uvažavati opažanja i prijedloge koje roditelji daju o svojoj djeci prilikom planiranja i provođenja odgojno-obrazovnog rada,
- uvažavati roditelje kada je riječ o primjedbama vezanim za odgojne postupke odgajatelja i pravovremeno se odazvati i rješavati nesuglasice na profesionalnoj razini,
- u slučajevima kada se uvjerenja roditelja u potpunosti razilaze s usmjerenjem Vrtića, nastojati pronaći najprihvatljivija rješenja za dijete,
- s informacijama o djetetu i obitelji koje nam roditelji ili djeca povjere, postupati odgovorno i pohraniti ih kao povjerljive.

ODGOVORNOST RAVNATELJA

Članak 10.

Ravnatelj svakom djelatniku mora osigurati ostvarivanje svih ljudskih prava i poštivanje prava zajamčenih Ustavom i zakonima Republike Hrvatske. Prava

djelatnika mogu se ograničiti samo radi ostvarenja prava drugih djelatnika i općeg interesa, u skladu s ciljevima Vrtića i u mjeri u kojoj je to potrebno.

Svim djelatnicima treba priznati pravo na nesmetan profesionalan razvoj i usavršavanje u mjeri u kojoj je to potrebno.

Članak 11.

U smislu odredbi članka 10. ovog Kodeksa, ravnatelj Vrtića dužan je:

- u komunikaciji sa djelatnicima poštovati načelo jednakosti i pravednosti na način koji isključuje svaku diskriminaciju, zlostavljanje, uznemiravanje i iskorištavanje,
- oblikovati i stvarati radne uvjete koji kod djelatnika njeguju kompetenciju, samopoštovanje i samopouzdanje,
- ostvarivati radno ozračje i odnositi se prema ostalim djelatnicima stručno, objektivno i s poštovanjem,
- motivirati osoblje i omogućavati im stvaralački rad, slobodno izražavanje stavova, mišljenja i ideja,
- ravnatelj će pri vrednovanju rada svih djelatnika davati povratne informacije, pružati stručnu pomoć te davati potporu u rješavanju mogućih problema ili poteškoća,
- svaka ocjena, preporuka ili prijekor ravnatelja prema djelatniku temeljit će se na stručnim argumentima s pozicija interesa djeteta, njegovih roditelja i programa Vrtića.

4. ODGOVORNOST DJELATNIKA PREMA USTANOV I SURADNICIMA

Članak 12.

Od djelatnika Vrtića se očekuje da odgovorno, savjesno, profesionalno i etički besprijeorno ispunjavaju svoje radne obveze. U svojem djelovanju moraju slijediti načela objektivnosti, nepristranosti, razboritosti, korektnosti, dijaloga, tolerancije i pravednosti na način koji isključuje svaku diskriminaciju, zlostavljanje, uznemiravanje ili iskorištavanje.

Djelatnici ne smiju dopustiti da osobni interesi i odnosi rezultiraju situacijama koje mogu utjecati na mogućnost objektivnog prosuđivanja te etičkog i profesionalnog obavljanja radnih obveza.

Članak 13.

U smislu članka 12. ovog Kodeksa, svi djelatnici su dužni:

- odgovorno i savjesno provoditi program rada Vrtića,
- razvijati poštovanje i povjerenje među suradnicima,
- poštivati stručnu autonomiju, kompetencije te inicijativu među suradnicima, kao i poslovnu hijerarhiju,
- njegovati dobre međuljudske odnose bez predrasuda i na temelju međusobnog poštovanja, kolegijalnosti, uvažavanja te profesionalnoj i ljudskoj solidarnosti,
- njegovati timski oblik rada,
- ne iznositi svjesno neistine,
- službene stavove iznositi samo u skladu s ovlastima,

- suzdržavati se od davanja izjava ili intervjua predstavnicima tiska i drugih sredstava priopćavanja, kao i trećim osobama te davanja obavijesti u vezi s poslovanjem ili ustrojem rada Vrtića bez prethodnog odobrenja ravnatelja Vrtića,
- u svim oblicima javnih nastupa i djelovanja u kojima zaposlenici predstavljaju Vrtić postupati u skladu s najvišim etičkim i profesionalnim standardima,
- paziti da odjeća bude čista, uredna te primjerena pozivu koji obavljaju,
- upozoriti drugog djelatnika na neetičko ili nekompetentno ponašanje ukoliko ga primijeti i pri tome postupati korektno i obazrivo,
- sa suradnicima izmjenjivati stručnu literaturu, iskustvo i informacije iz struke,
- sudjelovati u planiranju i provođenju zajedničkih zadaća odnosno projekata Vrtića.

5. ODGOVORNOST PREMA OSNIVAČU I ŠIROJ ZAJEDNICI

Članak 14.

U cilju unapređivanja kvalitete života djece u Vrtiću i široj zajednici, Vrtić mora doprinositi stvaranju uvjeta za kvalitetno djetinjstvo u sredini u kojoj djeluje.

Članak 15.

U smislu članka 14. ovog Kodeksa, Vrtić je dužan:

- osmišljavati i stvarati kvalitetne programe uvažavajući socijalne i kulturne posebnosti kraja,
- poticati suradnju među institucijama u neposrednoj okolini,
- raznim aktivnostima djelovati na širu zajednicu, na proširivanje svijesti o značaju razdoblja ranog djetinjstva,
- osnivaču jamčiti zakonitost i učinkovitost rada, redovito izvješćivanje i konzultiranje,
- ukazivati na potrebu osiguravanja optimalnih uvjeta za boravak djece u Vrtiću i provođenje kvalitetnih programa,
- podupirati, u suradnji s osnivačem, razvojnu politiku i propise za dobrobit djece, a zalagati se za ukidanje onih koji to nisu,
- pridonositi razvoju predškolskog odgoja i obrazovanja općenito, zalagati se za realizaciju ciljeva i načela iz ovog Kodeksa, Opće deklaracije o ljudskim pravima, Konvencije o pravima djeteta donesenim na najvišim razinama (UN, UNESCO, Vijeće Europe) i prihvaćenim u nacionalnim okvirima.

III. NADZOR POŠTIVANJA KODEKSA

Članak 16.

Djelatnici Vrtića koji su na dan stupanja na snagu ovog Kodeksa u radnom odnosu u Vrtiću, dužni su se pridržavati načela ovog Kodeksa u svakodnevnom radu. Poslodavac je dužan, prije sklapanja ugovora o radu, upoznati osobu koja će zasnovati radni odnos s odredbama ovog Kodeksa.

Članak 17.

Radi savjetovanja Vrtića u pitanjima ostvarenja načela iz ovog Kodeksa te razvoja i primjene etičkih standarda u Vrtiću osniva se Etičko povjerenstvo (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo). Povjerenstvo donosi mišljenje o načelnim pitanjima kao i o usklađenosti ponašanja u konkretnim slučajevima s načelima i odredbama Kodeksa.

Članak 18.

Povjerenstvo čine predsjednik i dva člana koje imenuje ravnatelj uz suglasnost Upravnog vijeća. Mandat članova Povjerenstva traje tri godine. U slučaju nenazočnosti predsjednika zamjenjuje ga član Povjerenstva kojeg je pismeno ovlastio predsjednik.

Članak 19.

Postupak pred Povjerenstvom pokreće se pisanim zahtjevom roditelja, djelatnika, ravnatelja, Upravnog vijeća, predstavničkog ili izvršnog tijela osnivača ili na vlastitu inicijativu, za davanje mišljenja o sukladnosti određenog djelovanja ili ponašanja s načelima i pravilima Kodeksa. Zahtjev mora biti u pisanom obliku, obrazložen, argumentiran i potpisan od strane podnositelja zahtjeva. Povjerenstvo neće razmatrati anonimne zahtjeve. Uz zahtjev se mogu podnijeti i relevantne isprave i materijal, kao i navodi o odredbama Kodeksa u vezi s kojima se traži mišljenje.

Članak 20.

Zahtjev se dostavlja Povjerenstvu putem Tajništva vrtića. Nakon primitka zahtjeva predsjednik Povjerenstva saziva sastanak Povjerenstva u roku 15 dana od primitka zahtjeva. Povjerenstvo može od podnositelja zahtjeva tražiti dodatna pojašnjenja. Ako se u zahtjevu traži mišljenje o konkretnom slučaju, Povjerenstvo može zatražiti očitovanje i pojašnjenje od zainteresiranih osoba. Ako je podnositelj zahtjeva podnio prigovor protiv ponašanja određenog djelatnika Vrtića, djelatniku protiv kojeg je podnesen prigovor mora se omogućiti izjašnjavanje o navodima.

Članak 21.

Povjerenstvo daje svoje mišljenje isključivo na temelju navoda i podataka iz zahtjeva, priloga uz zahtjev i dodatnih pojašnjenja podnositelja zahtjeva i drugih osoba. Ako se navodi o činjenicama iz zahtjeva i navodi o činjenicama iz očitovanja razlikuju, a o istinitosti spornih tvrdnji ne može se zaključiti iz materijala koji je podnesen u postupku, Povjerenstvo će tu okolnost navesti u svome mišljenju te se ograničiti na davanje mišljenja o načelnom pitanju. Ako Povjerenstvo zaključi da ne može na temelju zahtjeva i drugih podataka donijeti mišljenje ili da nije nadležno za davanje mišljenja ili je u nemogućnosti dati mišljenje, o tome će obavijestiti podnositelja zahtjeva uz objašnjenje za nemogućnost donošenja mišljenja. Mišljenje se donosi u pisanom obliku u roku od 30 dana od dana primitka zahtjeva i dostavlja podnositelju zahtjeva te obavještava ravnatelja.

Članak 22.

Kada je potrebno odlučiti o postupanju člana Povjerenstva, taj član ne sudjeluje u odlučivanju.

Članak 23.

Ako je povredom ovog Kodeksa došlo do povrede zakona, drugog propisa ili općih akata Vrtića, ravnatelj je dužan o tome izvijestiti nadležno tijelo ili poduzeti odgovarajuće mjere koje su u njegovoj nadležnosti.

IV. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 24.

Povjerenstvo će se imenovati u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog Kodeksa.

Članak 25.

Ovaj Kodeks stupa na snagu danom objavljivanja na oglasnoj ploči Vrčića.

Ovaj Kodeks objavljen je na oglasnim pločama Vrčića dana 19.3.2015.

RAVNATELJICA Natalija Marincel, prof.

Prilog 3: Intervjui s ispitanicama

Intervju 1. E.H.

Datum: 8. travnja 2019.

Trajanje 15:36

Ispitivač P.: Dobar dan!

Sudionica E.: Dobar dan!

P: Prvo da ti se zahvalim što si pristala sudjelovati u mojem istraživanju, a moja tema diplomskog rada je „Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom“. Za početak trebala bih opće podatke o tebi i koja si godina studija?

E: Peta.

P: Peta ili druga godina?

E: Pa peta godina.

P: Aha peta godina diplomskog. Dobro, peta godina diplomskog. A obrazovni status?

E: Redovni student.

P: Što je za tebe etički kodeks i kako ga tumačiš?

E: Za mene je etički kodeks skup formalnih i neformalnih pravila, odnosno, nekakvih obrazaca ponašanja koji su usvojeni u određenoj instituciji, dakle koja ta institucija propisuje kako bi se djelatnici te institucije i ljudi koji se susreću i nalaze u toj instituciji, koji bi se trebali pridržavati.

P: Poznaješ li neke vrste kodeksa?

E: Poznajem etički kodeks državnih službenika, kodeks ponašanja policijskih službenika... Kodeks može biti i kodeks odijevanja na fakultetima, sveučilištu i kodeks ponašanja općenito, znači nekakve moralne norme, društvene norme. Smatram ih određenim kodeksom koji bi svaka osoba trebala usvojiti.

P: Jesi li čula za etičke kodekse nekih nama srodnih znanosti, poput psihologije, socijalne pedagogije, recimo etički kodeks socijalnih pedagoga?

E: A dobro, to jesam, samo što očito se u ovom trenutku nisam mogla sjetiti njih, ali za svaki od njih znam. Pretpostavljam što se u svakom tom kodeksu objedinjuje.

P: Dobro, a sljedeće pitanje bi bilo kao budućoj odgojiteljici: Što za tebe znači etički kodeks istraživanja s djecom? Jesi li se upoznala s njim, smatraš li nešto važnim ili nevažnim?

E: Pa ovako, s etičkim kodeksom istraživanja s djecom sam donekle upoznata, iako mislim da smo na našem fakultetu trebali više vremena posvetiti upoznavanju s tim kodeksom jer ćemo svoju karijeru posvetiti radu s djecom i vjerojatno će se

određeni broj nas odgajatelja odlučiti napraviti nekakvo istraživanje i mislim da Etički kodeks istraživanja s djecom svakako trebamo poznavati jer ne možemo tako nešto, takav dokument upoznati i shvatiti, kroz ne znam, jedan dan ili dva dana pripreme za to istraživanje, već je to nešto na čemu bismo trebali radit cijelo svoje fakultetsko obrazovanje i svakodnevno, podsjećati se na to u svom studentskom radu i u svom profesionalnom radu. A za mene etički kodeks istraživanja s djecom je vrlo važan zato što se istraživanja provode na različite načine i mislim da postoje neke greške u njima.

P: Odstupanja?

E: Da, neka odstupanja su u takvim istraživanjima, zato što mislim da se ne drže svi pravila koja propisuje taj kodeks istraživanja s djecom jer djeca su bića koja ne mogu u određenom trenutku pristati na nešto ili nešto odbiti jer oni sami nisu posve upoznati s onim što se u tom trenutku događa kada se istraživanje provodi.

P: Jesi li upoznata s nekim stavkama Etičkog kodeksa istraživanja s djecom?

E: Pa jesam donekle.

P: Koje stavke, možda tipa temeljnih pitanja primjene Kodeksa. Nisi toliko ulazila u dubinu.

E: Nisam toliko ulazila u dubinu, sve ono što smo mi radili na nastavi. To je moja greška koju priznajem da sam se trebala malo više sama posvetiti tomu. Da smo više to prolazili na predavanjima i da sam se ja posvetila tome, vjerojatno bih bolje to razumjela. Iako mislim da ću u trenutku kada stupim u radni odnos i prije toga proučiti etički kodeks jer možda će mi pasti ideja za neko istraživanje u trenutku neke dječje aktivnosti što ću htjet provesti i onda ću biti izgubljena ako neću znati kako postupiti ili kako započeti istraživanje, kako ga provoditi.

P: U redu. A sljedeće pitanje bi bilo smatraš li da svaka predškolska ustanova treba imati svoj etički kodeks?

E: Pa ovako. Smatram da etički kodeks treba imati svaka ustanova, znači svaki dječji vrtić, a iako mislim da bi oni trebali biti usklađeni. Ne može jedan vrtić ima, imati u svom etičkom kodeksu jednu stavku, drugi tu stavku ne imati i onda da se tu nekakva, da se razilazi nešto jer je to zapravo institucija (pauza) koja radi na odgoju i obrazovanju mladih ljudi, budućih naraštaja i ako se nešto provodi u jednom vrtiću, a u drugom ne, mislim da je to malo neprikladno.

P: Dolazi do razilaženja.

E: Dolazi do nekog razilaženja i zato mislim da bi što se tiče takvog etičkog kodeksa trebalo biti usklađeno u svakom vrtiću, u svakoj instituciji.

P: A jesi li imala prilike za vrijeme prakse u nekom dječjem vrtiću vidjeti njihov etički kodeks?

E: Nisam, niti je bio spomenut etički kodeks. Ni u kojem kontekstu. Kad sam provodila neke svoje aktivnosti, moja je pogreška bila što nisam pitala za to, u tom trenutku. Ali smatram da je to i greška mentora koji nas nisu uputili na to da bismo trebali proučiti neke stvari, da bi to istraživanje ili te aktivnosti bile provedene u skladu sa zakonima. To smatram svojom pogreškom, ali i pogreškom sustava.

P: Dobro, iako mi nikad zapravo nismo imali prilike provoditi istraživanje s djecom, jer drugačije je provoditi aktivnost ili neko istraživanje.

E: Pa to je istina, da. Ali bez obzir na to, mislim da svaka ustanova, svaki vrtić treba upoznati studente koji su na praksi s njihovim pravilima, etičkim kodeksom ili bilo čime. Mislim da je to zadaća svakog vrtića, svake ustanove.

P: Hvala ti na odgovoru. A sada me zanima kakvo je tvoje stajalište prema znanstvenim istraživanjima koja uključuju djecu? Smatraš li sebe kompetentnom za provedbu istraživanja koja bi uključivala djecu?

E: Pa, ovako. Smatram da su istraživanja s djecom, kako bi rekla, dvosjekli mač. Iz toga može proizaći nešto dobro, znači doći se do nekakvih saznanja i novih rezultata u bilo kojem segmentu dječjeg razvoja ili tako nešto, ali može doći do povrede nekih dječjih prava.

P: Njihove dobrobiti?

E: Njihove dobrobiti i čak društvenog statusa, jer se kroz istraživanje eksponiraju. Znači, ako je dijete u socijalno ugroženoj obitelji, ono je eksponirano, jer će kroz to istraživanje i društvo saznati o tomu i komentirati. I možda će to dijete biti izloženo i od svojih vršnjaka u vrtiću pa ono tu ima dosta razilaženja, ono može biti dobro i ima slučajeva gdje ne bude na kraju dobro. U ovom trenutku sebe ne smatram (naglašavanje) dovoljno kompetentnom za istraživanja s djecom jer to je ipak nešto čemu se treba posvetiti puno vremena da bismo se zapravo upoznali, prvenstveno sa samim Kodeksom da bismo znali što mi u određenom trenutku možemo napraviti, kako pristupiti nečemu, a gdje ćemo to objaviti, kako ćemo rezultate sagledati, s kim ćemo komunicirati o rezultatima, kome ćemo reći, kakav će biti pogled društva na to što se događa. Tako da nije to jednostavno kao što se

čini provesti samo istraživanje, mislim da to ima puno, puno posla oko toga da bi se zapravo prvo i osnovno upoznali s Kodeksom, razgovarali s roditeljima te djece gdje želimo provesti istraživanje jer ne možemo provesti istraživanje nad skupinom ako dvoje djece ne želi, odnosno ako roditelji ne žele da njihova djeca sudjeluju u tome. Tako da je to dosta opsežan posao za samog istraživača, ali i za cijelu instituciju. Znači, tu instituciju čine odgajatelji i roditelji i djeca tako da je to dosta opsežno. Sve!

P: A prema tvojim saznanjima, pošto si studentica i nisi imala prilike raditi k'o odgajatelj, smatraš li da bi znala prepoznati neke etičke upitnosti koje bi se mogle pojaviti u znanstvenim istraživanjima s djecom? Spominjala si, na primjer, prava djece.

E: Da.

P: Štiti li etički kodeks dovoljno prava djece? Kako se primjenjuje? Je li uopće dobar primjer dokumenta koji bi zaštitio prava djece? Kodeks se poziva na Konvenciju o pravima djeteta kao jedan od glavnih dokumenata na kojem se temelji. Mogu li znanstvena istraživanja ugroziti prava djece?

E: Pa u nekim slučajevima i mogu. Maloprije sam spomenula neka istraživanja, nije bitno čija, o kojoj temi. Ako u istraživanju sudjeluju djeca iz socijalno ugroženih obitelji, bez obzira na stavku koja se želi istražiti, mislim da tu mogu biti povrijeđena njegova prava. Zašto bi se nešto, neki problem, istraživalo na djetetu, recimo, romske nacionalnosti, a neće se provoditi i na drugoj djeci?

P: Imaš li možda neku drugu ideju koja bi mogla biti etički upitna? Osim prava djece koja mogu biti narušena. Što misliš o pristanku djece na istraživanje?

E: Možda se to i najviše narušava. Recimo, već dijete od tri-četiri godine može reći za sebe što bi htjelo, a što ne bi. To je dosta ozbiljna situacija. Umjesto djece roditelji će dati svoj pristanak i to je upitna situacija jesu li tu narušena prava djece ili nisu. Da, roditelji odgovaraju u tom trenutku za djecu i za odlučivanje o tomu je li nešto za njih dobro ili nije. Ali su djeca u istraživanju izložena, a možda zapravo niti ne znaju o čemu se radi. Mislim da bi tu veliku ulogu trebali odigrati i sami istraživači, odgojitelji kao i roditelji. Objasniti djetetu o čemu se radi, zašto će se sad nešto raditi na ovaj ili onaj način da bi se došlo to tog i tog, naravno prilagoditi to sve djetetovu razumijevanju da bi dijete to shvatilo. Nije dosta samo reći, idemo nešto istražiti, već tu treba uložiti puno vremena u samu pripremu. A

da ne govorimo o istraživanju koje može trajati mjesecima, čak i godinu do dvije, ovisno o tomu što se istražuje.

P: Kad već spominjemo pristanak djece, što je s odbijanje djece na sudjelovanje u znanstvenim istraživanjima? Kako bi kao istraživač postupila da se nađeš u takvoj situaciji?

E: Da me odbiju sama djeca ili da budem odbijena od strane institucije?

P: Baš od strane djece. Kako bi postupila u takvoj situaciji?

E: Pa pokušala bih razgovarati s djetetom ili djecom, ako ih je više koja su me odbila. Pokušala bih im objasniti da je to za nešto važno, za ovo ili ono, već prema tomu što bi ona mogla shvatiti. I možda bi djeca tad pristala. Smatrala bih to svojim uspjehom. Ako ne bih uspjela, gledala bih na to kao na svoj neuspjeh, ako ne bi uspjela doprijeti do djece i na neki način im približiti zašto se nešto provodi.

P: Uredu. Još zadnje pitanje. U znanstvenim istraživanjima moguće je da se dogode neki rizični čimbenici, recimo da se ugrozi djetetova sigurnost, dobrobit, prava... Što misliš, mogu li se spriječiti ti rizični čimbenici?

E: Mislim da se na takve rizične čimbenike može utjecati. Ako mi kao istraživači... (pauza).

P: Čija bi to bila uloga? Je li to uloga istraživača ili uključuje, recimo, i roditelja da i on preuzme neku ulogu?

E: Mislim da u sprječavanju rizičnih čimbenika svi imaju svoju ulogu, da svatko, i roditelji i odgajatelji i stručni suradnici u vrtiću, istraživači, svatko ima svoju ulogu da bi se spriječio bilo koji rizični čimbenik. Ako se u nekom periodu istraživanja nazire neka mogućnost da bi se moglo nešto narušilo, djetetovo pravo ili njegova dobrobit, možda bi se trebalo stati, razmisliti, proći neke konzultacije sa svojim suradnicima i vidjeti hoće li se istraživanje nastaviti u smjeru kojim se išlo bez obzira na to ili će se krenuti na neki drugi način kako bi se to spriječilo, narušavanje njihova prava, dobrobiti, statusa ili nečeg drugog.

P: Uredu. Hvala ti što si pristala sudjelovati u mom istraživanju.

E: Bilo mi je zadovoljstvo. I nadam se da sam pomogla.

P: Hvala ti lijepa.

Intervju 2. T.D.

Datum: 8. travnja 2019.

Trajanje: 9:06

Ispitivač P: Pa dobar dan, T.!

Sudionik T.: Dobar dan!

P: Hvala ti što si pristala sudjelovati u mojem istraživanju. Ja se bavim temom etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom. A za početak bih trebala neke podatke o tebi kao što je godina studija?

T: Apsolventska.

P: A obrazovni status, jesi li redovni ili izvanredni student?

T: Redovni student.

P: Što je za tebe etički kodeks i kako ga tumačiš?

T: Rekla bih da je etički kodeks skup pravila kojima određujemo kako postupati u određenim situacijama.

P: To je onako najsažetije, srž toga. Poznaješ li neke vrste kodeksa? Jesi li čula za neke druge kodekse osim Etičkog kodeksa istraživanja s djecom?

T: Pa čula sam da svaka profesija ima kodeks za sebe. Najpoznatiji mi je kodeks kako se ponašati u određenim situacijama, više-manje poslovnim. Kako etički kodeks uokviruje neku neverbalnu komunikaciju, u smislu kako se ponašati u nekoj situaciji, kako se odjenuti, koje geste i artikulacije koristiti.

P: Dakle, neke smjernice.

T: Neke smjernice.

P: Uredu. A tebi kao budućem odgajatelju što bi značio etički kodeks istraživanja s djecom? Jesi li upoznata s tim kodeksom?

T: Pa značio bi mi utoliko ukoliko mogu znati koja su prava djece prema etičkom kodeksu, kako bih ih mogla, najbolje što mogu, ne cijeniti, nego u pravilu postupati s njima. Poznajem, a moglo bi bit u tom dijelu, da, primjerice, tražimo dozvolu od roditelja za, recimo, fotografiranje i objavu fotografija na društvenim mrežama ili tako nešto. Pa mislim da bi mi utoliko bio koristan.

P: Uredu. Smatraš li da svaka predškolska ustanova treba imati svoj etički kodeks?

T: Svoj vlastiti?

P: Svoj vlastiti.

T: Pa mislim da ne bi trebala. Mislim da je ovaj etički kodeks određen prema pravilniku koji je uzeo u obzir sve situacije jer je on kao takav u najširem smislu

oblikovan. Mislim da se svaka ustanova treba pridržavati tih općenitih normi. Ako uz to još postoji potreba za dodatnim kodeksom, uredu. Mislim da bi se primarno trebalo raditi na tome da se sve ustanove pridržavaju već propisanoga, a onda da se ide dalje još osmišljavati nešto novo ako je potrebno. Većina njih se ne pridržava ni ovih postojećih.

P: Dobro. Kakvo je tvoje razmišljanje o istraživanjima s djecom? Misliš li da to donosi više dobrobiti ili možda više nekih negativnih asocijacija?

T: Pa svako istraživanje može završiti pozitivno ili negativno glede dobrobiti onoga što se istražuje pa tako i djece. Ali smatram da, kako bismo otkrili ono negativno i kako bismo mogli popraviti to negativno, da su nam potrebna istraživanja, prema tome moja razmišljanja su pozitivna.

P: Što misliš koje su te etičke upitnosti koje bi se mogle pojaviti u znanstvenim istraživanjima s djecom? Koje bi to mogle biti etičke dileme s kojima bi se istraživač mogao susresti?

T: Pa možda da dijete kao takvo nema zapravo pravo izbora, u nekom smislu da ono procijeni hoće li uopće sudjelovati u tom istraživanju i do koje mjere. Možda je puno lakše, grubo rečeno, manipulirati djetetom pri tom istraživanju, nego s odraslom osobom koja već zna što hoće.

P: Kad u znanstvenim istraživanjima s djecom govorimo o odnosu moći odrasli – djeca, jesu li jednaka prava, jesu li jednake moći odraslih i djece? Gdje bi mogao nastati problem?

T: Pa mogao bi nastati problem ako istraživač koji provodi istraživanje nije upoznat s tim etičkim kodeksom. Svaki bi istraživač za svoje područje ispitivanja morao biti upoznat s etičkim kodeksom.

P: Biti kompetentan?

T: Da, biti kompetentan i da se ne bi smio narušiti status djece koja kao takva nemaju neko pravo glasa do neke navršene godine. Ali istraživač mora biti upoznat s tim.

P: Smatraš li sebe kompetentnom za provođenje istraživanja koje bi uključivalo djecu?

T: Pa, smatram da jesam, ali možda i nisam.

P: Možeš li malo objasniti?

T: Smatram da bih na temelju toga što ću uskoro ipak biti diplomirani odgajatelj. Znam po nekom sjećanju kako bi se to istraživanje provelo, kako bi ono izgledalo i koja su dječja prava u tome smislu. Ali, iskreno, nisam pročitala u cijelosti Etički

kodeks o istraživanju sa djecom. Tako da po tome se ne smatram kompetentnom jer mislim da bih u tom slučaju možda napravila i nekakvo odstupanje od onoga što je normirano.

P: Misliš da bi postojao nekakav rizik za dijete?

T: Pa postoji...

P: Za njegovu dobrobit?

T: Da, postoji, naravno. Postojao bi. Mislim da to ne bi bilo ništa kritično, ali opet s druge strane ako bih išla radit sve po propisu, i onako kako treba biti, onda bih se svakako smatrala nekompetentnom.

P: Misliš li da se mogu spriječiti neki rizični čimbenici? Čija je to zapravo uloga? Tko bi to trebao spriječiti? Je li to isključivo uloga istraživača ili i roditelja, ili nekih drugih sudionika koji su uključeni?

T: A i nekih drugih sudionika. Prije svega, onih koji obrazuju buduće odgajatelje – to je prva stvar, jer su oni u najvećem doticaju s djecom. Roditelji kao takvi nažalost nisu toliko upućeni u sve norme koje postoje vezane uz djecu pa bi tu trebao odgajatelj ili ravnatelj vrtića odraditi taj dio da i roditelje upozna s tim pravilnicima koji postoje. Ali krenula bih od fakulteta jer fakulteti zapravo izgrađuju osobe koje onda na temelju stečenog zvanja mogu vršiti istraživanje!

P: Odlično, puno ti hvala na ovom razgovoru.

T: Hvala na pozivu. Doviđenja!

Intervju 3. E.B.

Datum: 9. travnja 2019.

Trajanje: 17:39

Ispitivač P: Dobar dan, E.!

Sudionik E: Dobar dan!

P: Pa prvo da ti se zahvalim što si pristala sudjelovati u mojem istraživanju. Tema mog diplomskog rada je Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom. Prvo bi mi trebali tvoji opći podaci, tvoje ime i prezime, a u ispitivanju će biti stavljeni inicijali. Stupanj obrazovanja? Koja si godina na studiju?

E: Apsolventska, odnosno peta, tj. druga diplomskog.

P: Jesi li redovni ili izvanredni student?

E: Redovni.

P: Što je za tebe etički kodeks i kako ga tumačiš?

E: Pa za mene je etički kodeks nekakva smjernica... koje se treba pridržavati prilikom rada s ljudima. Ona daje neke smjernice kako u isto vrijeme dobiti ono što želiš od ljudi, a da pritom ne narušuješ njihova prava koja imaju. Zapravo da, to se tumači kao neke smjernice da bi jedna i druga strana bile zadovoljne i ne bi se narušavala ničija prava.

P: Dobro, a poznaješ li neke vrste kodeksa?

E: Pa poznajem taj etički kodeks za rad s djecom. I kodeks ponašanja. Zapravo mislim da svaka firma ili ustanova ima nekakvu vrstu kodeksa kojeg se treba pridržavati. Postoje vjerojatno različite vrste kodeksa, ovaj s kojim sam ja upoznata je kodeks ponašanja.

P: Što tebi kao budućem odgojitelju znači etički kodeks istraživanja s djecom? I smatraš li ga važnim?

E: Pa Etički kodeks istraživanja s djecom su smjernice kojih se trebam držati ako želim s djecom provesti nekakvo istraživanje, s time da me taj kodeks usmjerava kako raditi s djecom, a da pritom sačuvam dječju privatnost.

P: I anonimnost.

E: Kodeks nam daje smjernice kako od djece dobiti neke podatke za istraživanje, a da pritom nisi djeci uskratio njihova prava. Provodila sam dva istraživanja u vrtiću, tako da sam upoznata s kodeksom iako ne u cijelosti, dakle nisam ga cijeloga pročitala, ali sam upoznata s nekim njegovim stavkama. I smatram ga važnim jer djeca sama za sebe ne mogu donositi odluku o sudjelovanju u

istraživanju, to jest ne mogu sama zaštititi svoje podatke. Pravila su jednostavno takva kakva jesu i trebamo ih se pridržavati i djeci osigurati njihovu privatnost. Kao što mi odrasli želimo zadržati svoju privatnost i znamo se izboriti za nju, tako trebamo poštivati dječju privatnosti, jer se oni ipak ne mogu za nju sami izboriti.

P: Treba li svaka predškolska ustanova imati svoj etički kodeks?

E: Pa mislim da ne treba svaka ustanova imati svoj etički kodeks, nego da se trebaju pridržavati etičkog kodeksa koji je općenit. Evo, recimo, u jednom vrtiću imaju etički kodeks koji su dali roditeljima s pitanjem žele li da se na radovima njihove djece navode imena kad se u vrtiću objavljuje njihove radove. Roditelji su potpisali da žele da se njihovoj djeci kodiraju imena. Primjerice, Matej je kod 552. I ako u vrtiću stavljaju njegovu sliku na zid, ona je potpisana s 552, a ne piše Matej. Dok u drugom vrtiću u kojem sam bila to nije tako. Roditelji nisu htjeli da se njihova djeca tretiraju kao šifre, već su željeli da ispod dječjeg rada piše njegovo ime. Čini se da se u nekim vrtićima idu iz krajnosti u krajnost. Trebalo bi imati opće pravilo u kodeksu koji postoji pa po njemu raditi jednako u svim vrtićima, a ne da svaki vrtić ima drukčije, a odstupati jedino ako roditelji nešto posebno zahtijevaju. Recimo ako je vrtić vježbalište za studente, onda vjerojatno ti roditelji ne žele da studenti njihove slike i ostalo objavljuju pa onda taj vrtić može imati malo izmijenjen kodeks, upravo zbog toga. Općenito mislim da bi svi vrtići trebali raditi na temelju jednog općeg kodeksa.

P: Kakvo je tvoje stajalište prema znanstvenim istraživanjima koja uključuju djecu?

E: Pa mislim da su ona dosta korisna. Evo i sama sam napravila dva. Mislim da su jako korisna jer ipak daju neka nova znanja i neka nova saznanja. Ako se poštuje etički kodeks, poštuju se prava djece. Tako da stvarno ne vidim razloga zašto se ta istraživanja ne bi provodila. Naravno, istraživanja trebaju biti napravljena uz pristanak djece, kroz igru, da nisu opterećujuća za djecu. Ako dijete ne želi sudjelovati, ispitivač to treba prihvatiti i djetetu reći: „Uredu, ne moraš ako ne želiš.“ Mislim da je istraživanje uredu, ako u tom dijete sudjeluje kao u nekoj igri i da ga to ne opterećuje, da ne osjeća da je ispitivan i slično...

P: Da je promatrano?

E: Da, da ga to ne opterećuje, onda je to uredu. Ali ako su istraživanja takva da se djeca sile na nešto, onda sam protiv toga i mislim da to nije uredu. Ja sam radila istraživanje po sličicama, kroz igru i meni su, nasreću, sva djeca zbilja sudjelovala. Uvijek to mora njima biti zabavno.

P: A pošto si već imala prilike provoditi dva istraživanja, smatraš li sebe kompetentnom u tom području istraživanja?

E: Da, da. Evo prvo istraživanje kad sam radila nisam se osjećala dovoljno kompetentnom jer mi je sve bilo novo i nisam znala kako reagirati u pojedinim situacijama. Ali kad sam radila drugo istraživanje, osjećala sam se puno kompetentnije i gledala sam koje sam pogreške imala na prijašnjem istraživanju, što sam možda mogla bolje napraviti. Recimo, prošlo istraživanje sam radila u skupini, a novo istraživanje sam radila pojedinačno. Sve ovisi o vrsti istraživanja i tome što se želi postići.

P: Istraživati...

E: Postići istraživanjem. Ipak, uvijek je tu nekakav grč u želucu. Bojiš se toga kako će proći istraživanje, je li dobro sastavljeno... Meni je to bio problem prilikom sastavljanja nacрта istraživanja. Hoće li biti djeci dovoljno razumljiv, hoće li ona shvatiti što se od njih traži, a da pritom ne osjećaju nekakav pritisak? Mislím da je to uvijek neizvjesno. Kad sam radila i s profesoricom, ni ona nije bila sto posto sigurna u to, jer nikad ne znaš kako će djeca reagirati, kakav će im biti dan, hoće li biti susretljivi ili neće... Ipak se osjećam dovoljno kompetentnom da i ubuduće, ako me neka tema zainteresira, sudjelujem u istraživanju. Neću osjećati neki strah ili neku nelagodu za provođenje istraživanja u vrtiću.

P: Odlično, puno ti hvala na odgovoru. A sada me zanima s kojim bi se etičkim upitnostima mogla susresti u istraživanjima s djecom? Neke etičke dileme, recimo, u osmišljavanju nacрта ili u samoj provedbi? Misliš li da bi mogla naići na neke etičke upitnosti, na primjer, bi li mogla biti povrijeđena prava djece što se tiče njihova pristanka na istraživanje? Jesi li imala neka iskustva s tim?

E: Evo, recimo, što je meni iskreno bio problem. Svake sam godine slala suglasnosti roditeljima i neki roditelji su potpisali, a neki nisu. Meni je bio problem što sam dolazila po djecu u grupu i recimo tražila neko dijete, a drugo mi je došlo i reklo: „A jesam li ja na popisu?“ Vidim da mi to dijete nije na popisu i kako da mu kažem da nije i da ne može sudjelovati jer njegovi roditelji nisu potpisali suglasnost. Naravno, ne možeš to reći djetetu. Tu sam se našla u dilemi. Pogledom sam tražila pomoć od odgojiteljice, da mi ona nekako uskoči i pomogne u tome. No, ona se ponašala nonšalantno i nije je to previše diralo, jednostavno je rekla: „Ti ne ideš i bok!“ Mislím da je to problem. U mom istraživanju je jedan dječak jako htio sudjelovati, ali on jedini u grupi nije dobio

suglasnost roditelja i jednostavno nisam znala kako mu reći: „Okej, ti sad ne smiješ.“

P: Kako postupiti?

E: Provela sam s njim istraživanje, ali ga nisam snimala. Inače sam djecu snimala audio i iz toga radila zapis. Tog dječaka nisam snimala niti sam zapisivala bilješke, nego sam obavila razgovor s njim, prošli smo istraživanje i sličice, ali njega nisam uvrstila u svoje istraživanje jer nisam imala dopuštenje za to. Tako da je meni recimo to problem, što to kad radite s djecom, u vrtiću i kad je njih puno u skupini, sad dijelom dobijete, dijelom ne dobijete suglasnosti i onda ta želja djece da sudjeluju, a njihovi roditelji nisu pristali na to. Meni je to nekako kao da si djetetu nešto uskratio što ono jako želi, a da pritom roditelji o tome nisu razmišljali. U mom je istraživanju u suglasnosti koju su roditelji dobili pisalo da se neću koristiti imena djece, nego samo ono što ona kažu. Čak nije bila važna ni njihova dob, ni spol, nego da će se samo razgovarati i bilježiti njihovi odgovori. Neki roditelji nisu htjeli dati suglasnost za to. To mi je upitno u etičkom kodeksu. Je li uredu da roditelji djetetu uskraćuju sudjelovanje u istraživanju i kad to dijete želi jer svi njegovi prijatelji sudjeluju. Kako djeci koja doista žele sudjelovati reći: „E ne možeš, jer su tvoji mama ili tata odlučili umjesto tebe.“ Mislim da su ti roditelji trebali bolje razmisliti prilikom potpisivanja suglasnosti. Riječ je o djeci od šest i pol godina. To su djeca koja mogu suvislo odgovoriti na pitanje. Možda ti roditelji nisu bili svjesni da svojom nesuglasnošću djetetu oduzimaju prava na sudjelovanje. Možda se trebalo s njima više razgovarati o tomu, da se ne dovedu u situaciju da djetetu nešto oduzimaju, da odlučuju umjesto njega. Da su njega pitali: „Čuj, želiš li možda sudjelovati, doći će teta, razgovarat će s tobom“, vjerojatno bi ono reklo da hoće. Mislim da su roditelji trebali to potpisati jer je u istraživanju stvarno pisalo što će se raditi, koji će se podatci koristiti. Mislim da je to upitno što etički kodeks daje previše slobode roditeljima, a premalo se ipak pita djecu. Pogotovo ako je riječ o djeca od šest i pol godina koja već za dva mjeseca ide u školu.

P: Na neki način im jesu oduzeta njihova prava jer se nije pitao njihov glas.

E: Da, tako je. Mislim da treba ipak pitati djecu. Treba sačuvati njihova prava, ali treba pitati djecu za njihovo mišljenje. I, naravno, djeca koja su imala suglasnost, mogu jedan dan biti neraspoložena, i to treba poštivati. Drugi dan su bila voljna i tad je napravljeno istraživanje. To valja poštivati.

P: Htjela bih te pitat imaš li možda još neki primjer osim pristanka djece na sudjelovanje? Bi li mogla biti još neka etička upitnost u znanstvenom istraživanju? Jesi li se možda susrela s nekom etičkom upitnošću za vrijeme svojeg istraživanja? Ili je najveća poteškoća bila u pristanku roditelja, odnosno djece na sudjelovanje?

E: Bila razlika u provođenju istraživanja za završni i za diplomski rad. Došao je novi zakon o suglasnostima koje su se trebali uzimati na drukčiji način. Bilo je više komplikaciji pri uzimanju nego prije.

P: Imaš li neko mišljenje o manipulaciji djece u istraživanjima? Postoji li manipulacija djecom u znanstvenim istraživanjima?

E: Da, postoji, postoji sigurno. Znam da su, primjerice, odgojitelji djeci koja sudjeluju u ispitivanjima govorili da moraju sudjelovati jer je to nešto za školu i da to naprave. Mislim da ne moraju, ako neće. Djecom se dosta manipulira. Kroz školovanje sam vidjela više puta neke situacije da se djecom manipulira, kako bi se od njih dobilo ono što se želi. Nešto se napiše, malo izmanipulira i to zvuči onako kako se željelo dobiti u istraživanju. To nije u redu. U svom sam istraživanju imala situacije kad su mi djeca govorila da nisam dobila ono što sam očekivala. Kad sam vidjela da dijete nije zainteresirano, odnosno da neću dobiti odgovor koji trebam, jednostavno sam nastavila dalje, nisam manipulirala.

P: Forsirala.

E: Izmanipulirala njegov odgovor. Događa se da se manipulira djecom da bi se u istraživanju dobilo ono što se želi.

P: Dala si mi vrlo detaljne dogovore. Puno ti hvala.

Intervju 4. A.P.

Datum: 11. travnja 2019.

Vrijeme trajanja: 15:28

Ispitivač P: Pa dobar ti dan, A.!

A: Dobar dan!

P: Prvo bih ti zahvalila na tomu što si pristala sudjelovati u mom istraživanju. Tema moga diplomskog rada je Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom, i meni je cilj ispitati stavove nekoliko studentica Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja o etičkom kodeksu istraživanja te isto tako ispitati što vi smatrate koje su etičke upitnosti s kojima se istraživači mogu susresti u istraživanju. Najprije tvoje ime i prezime će i istraživanju biti navedeno samo inicijalima, te stupanj obrazovanja? Koja si godina i jesi li redovni ili izvanredni student?

A: Peta godina diplomskog studija, to jest druga godina, izvanredni.

P: Što je za tebe etički kodeks i kako ga tumačiš?

A: Mislim da je etički kodeks skup pravila za istraživanja s djecom, koji je nastao kako bi se mogla zaštititi dječja prava i interesi, njihov integritet, a mislim da je nastao iz Konvencije o pravima djeteta.

P: Ali to je etički kodeks istraživanja s djecom, mene sad zanima općenito etički kodeks.

A: Mislim da je to skup pravila koja se trebaju poštivati radi...

P: Možda smjernice kako se ponašati, kako postupiti, jesi li na to mislila?

A: Da na to, kako postupati u određenim situacijama koje su možda etički upitne. Kako se u tim situacijama ponašati, kao neka vodilja, za takve situacije, kako bi se mogli općenito ljudi na neki način zaštititi, zbog nekih etički upitnih problema.

P: Poznaješ li neke vrste kodeksa?

A: Pa znam da postoje kodeksi ponašanja u nekim ustanovama ili firmama. Ali isto tako mislim da postoji u svakoj struci koja ima neka istraživanja u humanističkim i društvenim znanostima. Da, postoji isto tako etički kodeks istraživanja u toj grani. Kao, na primjer, sigurna sam da postoji etički kodeks istraživanja u medicini, psihologiji, sociologiji i tako dalje.

P: Dobro, a kao budućoj odgojiteljici, što ti znači etički kodeks istraživanja s djecom? Jesi li se upoznala s njim, smatraš li ga važnim? Kakva su tvoja razmišljanja o njemu?

A: Pa smatram da je etički kodeks istraživanja s djecom zapravo dosta važan za odgojitelje i za istraživače, zato što su djeca posebna skupina sudionika, ranjivija od odraslih osoba i s njima je teže provesti istraživanje. Jako je važno da se neke stvari poštuju i da postoje određena pravila, to jest neke smjernice koje bi mogle na neki način razjasniti kako bi taj postupak istraživanja trebao izgledati. Upoznala sam se s tim kodeksom, ali ne detaljno nego nekako površno. Primjerice, spominjalo se to na faksu. Ne sjećam se baš da smo ikad prošli Kodeks, da smo ga otvorili i iščitavali sve njegove dijelove, nego je to više bilo kao opća informacija o njegovu postojanju.

P: Usputno.

A: Da, pa to onda ostaje na pojedincu da to sam pročita pa sam sigurna da to svi ne naprave. Ali mislim da svaka osoba kad kreće u neko istraživanje s djecom, da su im djeca sudionici, onda bi svatko trebao pročitati jer to sigurno može biti korisno, a uz to je potrebno zaštititi dijete, ali i sebe kao istraživača. Uzme se suglasnost od roditelja, poštuje se tajnost podataka. Sve bi to trebalo pomoći da se zaštititi dijete i njegova prava, ali isto tako da se poštuje njegova sloboda izražavanja i njegovo mišljenje. Mislim da istraživanja s djecom doprinose razumijevanju djetinjstva općenito važno je da se poštuje kodeks, kako se ta istraživanja trebaju provoditi.

P: Odlično, a smatraš li da svaka predškolska ustanova treba imati svoj etički kodeks?

A: Pa mislim da bi svaka ustanova trebala prije svega znati što je etički kodeks i sa svojim djelatnicima proći etički kodeks, znači imati nekakav razgovor o tome, sastanak, informiranje, da zapravo shvate dijelove kodeksa. Možda bi bilo uredu da svaka ustanova prema tom postojećem Kodeksu da neke konkretnije smjernice za istraživanje u tom vrtiću, kao neku pomoć jer uvijek kao istraživač imaš neka pitanja, što bi mogla raditi, a što ne, pa da se ta pitanja razriješe odmah u startu, da kasnije ne bi došlo do poteškoća pri istraživanju.

P: Jesi li bila u nekom dječjem vrtiću koji je imao svoj etički kodeks ili se nisi nikada susrela s time?

A: Pa nisam se nikad susrela s time u dječjem vrtiću, ali nisam nikad baš ni izravno pitala za kodeks tako da stvarno ne znam. Vjerujem da postoji, ali nikad nisam tražila u vrtiću da mi pokažu ili nešto slično.

P: Zanima me sad tvoje stajalište prema znanstvenim istraživanjima s djecom?

A: Prema znanstvenim istraživanjima s djecom.

P: Da, smatraš li da trebaju uključivati djecu? Da li je to potrebno ili nije?

A: Jesam za to da se istraživanja rade s djecom, ali mislim da moraju postojati odredbe o tomu što se može istraživati. Mislim da nije u redu da se djeca previše...

P: Eksponiraju?

A: Eksponiraju, da se zadire u njihovu privatnost jer ipak su to djeca. Odrasli kad žele pristupiti istraživanju, pristupaju tome svjesno, znaju što je istraživanje, neki ga i odbiju. Djeca su tu puno ranjivija i lakše je njima manipulirat i lakše ih je uopće nagovoriti da pristanu na istraživanje. Nisam sigurna znaju li uopće što je istraživanje i što se tu ispituje. Tako da je uredu istraživati, ako će to imati neku dobrobit za djecu ili poboljšanje prakse. Uglavnom, sve dok to ne zadire u dječju intimu, u njihovu slobodu i sl. Sve dotle dok djetetu nije neugodno što ga se snima i sl., može se provoditi.

P: Dok se ne narušava njihova prava...

A: Tako je, dok se ne narušavaju njihova prava, mislim da je uredu, ali mislim da treba biti jako oprezan, jer je to komplicirano.

P: Čini mi se da si dosta upoznata s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom pa me zanima smatraš li sebe kompetentnom za provedbu istraživanja koje bi uključivalo djecu ili u kojem bi se radilo o djeci?

A: Mislim da bi mi trebala jako dobra priprema, da bih prvo morala proći sve te smjernice iz Etičkog kodeksa istraživanja s djecom i da bih onda bila spremna. Naravno morala bih se konzultirati s nekim tko je već tako nešto radio, tko već ima iskustva u istraživanjima s djecom...

P: Radi tvoje sigurnosti.

A: Mislim da bi mi trebala nekakva supervizija, možda. Ne osjećam se baš spremna sama to provesti.

P: A koje etičke upitnosti bi ti navela da su moguće u znanstvenim istraživanjima s djecom? Neke etičke dileme.

A: Da.

P: S kojima bi se mogao susresti istraživač u znanstvenim istraživanjima s djecom? Imaš li kakvu ideju?

A: Pa, primjerice, možda ako je dijete na neki način izloženo u grupi, ako možda saznamo da je izloženo nekom nasilju ili da ima neke poteškoće. Mislim da je tada to istraživanje na neki način etički upitno, prvenstveno ako se nešto takvo

dogodi. Mislim da je upitno koliko smo mi spremni objektivno sagledati neku situaciju. A kod djece je to specifično. To što mi sami analiziramo... njihov razgovor... Što to znači, što taj crtež znači, što to njemu znači to, to i to. Mislim da mi sami interpretiramo njihove ekspresije, govora, crteža, bilo čega, a da mi to sami interpretiramo na način nas odraslih i nama to ima kao to značenje, a koje to znače ima djetetu? A ponekad je upitno je li stvarno dijete tada bilo ne znam ljuto, tužno, je li stvarno tako mislilo ili je mislilo nešto drugo. Možda je ta interpretacije malo...

P: Upitna?

A: Da, upitna, ponekad.

P: A spominjala si maloprije manipulaciju djece. Što misliš o tome? Je li moguća u znanstvenim istraživanjima s djecom?

A: Pa mislim da jest, da je moguće manipulirati djecom jer ih se može na neki način putem pitanja navoditi na određene odgovore koje želimo ili već poznajući to dijete možemo znati da će to dijete imati takve i takve rezultate. Tako manipuliramo s cijelim istraživanjem jer onda želimo dokazati da je to dijete, da su takva djeca, dobra u nekom području. Znamo da neko dijete ima te karakteristike i onda ga namjerno uključujemo u istraživanje jer znamo da će pokazat dobre rezultate. Mislim da je tako moguća manipulacija, tj. sigurna sam da je tako.

P: A što misliš o pristanku djece na sudjelovanje ili na primjer odbijanje djece na sudjelovanje u istraživanjima?

A: To je ovisno o dobi djeteta. Primjerice, djeca od sedam godina i starija djeluju kao da bi mogla razumjeti što znači neko istraživanje, a djeca rane i predškolske dobi, nisam sigurna koliko razumiju sam pojam istraživanja. Mislim da tu treba biti oprezan. Naravno da treba pitati roditelje za pristanak. Djecu treba informirati i upoznati ih s tim na način koji je njima blizak. Stvarno nisam sigurna mogu li sva djeca razumjeti pojam istraživanja. Možda je tu važno da ih se nakon provedenog istraživanja informira o rezultatima, tj. koji su rezultati... Zajedničko gledanje videa, neka refleksija s djecom – možda bi im to pomoglo da zapravo vide što znači istraživanje.

P: Puno ti hvala na odgovorima koji će mi biti korisni.

A: Hvala tebi.

Intervju 5. I. I.

Datum: 12. travnja 2019.

Vrijeme trajanja: 9:40.

Ispitivač P: Dobar dan ti želim!

Sudionik I: Dobar dan!

P: Prvo bih te se htjela zahvaliti što si pristala sudjelovati u mojem istraživanju, a tema mog diplomskog rada je Etičke upitnosti u znanstvenim istraživanjima s djecom. Ime i prezime se neće navoditi nego samo inicijali. Stupanj obrazovanja? Koja si godina na fakultetu?

I: Peta tj. druga godina izvanrednog diplomskog Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Zagrebu.

P: Što je za tebe etički kodeks i kako ga tumačiš?

I: A etički kodeks bih ja protumačila kao skup nekih pravila, odnosno načela u obliku nekog dokumenta prilagođenog svakoj struci i profesiji u cilju obrane prava svih sudionika.

P: Poznaješ li neke vrste kodeksa?

I: Iskreno, ne. Znam samo za etički kodeks i znam da je etički kodeks zapravo prilagođen svakoj profesiji, ali ne znam za vrstu.

P: Dobro. Tebi kao budućem odgojitelju što znači Etički kodeks istraživanja s djecom? Jesi li se upoznala s njim i smatraš li ga važnim?

I: Pa nisam se upoznala s njim, ali čula sam o njemu i znam otprilike na što bi se odnosilo. Dakle s obzirom na to da su djeca u predškolskim ustanovama, iznimno rane dobi, rekla bih da je etički kodeks u tom smislu iznimno važan jer u tom aspektu moramo paziti na njihovu privatnost i na njihova prava što je zapravo iznimno izazovno jer se oni ne mogu sami za sebe izjasniti, odnosno oni sami za sebe ne mogu odlučiti je li nešto vrijedno sudjelovanja ili nije, pa to čine za njih roditelji. Ali bi trebao biti više upotrebljavan jer se u istraživanjima koja se provode u vrtićima roditeljima često prezentira samo neko istraživanje i od njih se traži da potpišu suglasnost bez objašnjavanja tematike, cilja i svrhe te postupka istraživanja. Ne objasni im se to na što oni zapravo pristaju, nego oni daju suglasnost nekako bezbrižno, misleći da će to biti samo neko promatranje njihove djece, što najčešće i nije tako.

P: Dakle, po tvome odgovoru rekla bih da ga smatraš važnim?

I: Jako važnim.

- P: Smatraš li da svaka predškolska ustanova treba imati svoj etički kodeks?
- I: Pa ne smatram da svaka mora imati svoj, ali definitivno smatram da bi se na razini predškolskog odgoja, odnosno predškolskih ustanova u Hrvatskoj, trebao definirati etički kodeks koji je baš za predškolske ustanove i za istraživanja koja uključuju djecu. Znači, ne mora bit nužno da svaka ustanova definira svoj, to možda i nema potrebe, jednostavno da se napravi jedan za predškolske ustanove i predškolsku dob kao takvu. Znači nešto malo više strukturirano u tom smislu.
- P: Općenito. A jesi li imala prilike upoznati se s etičkim kodeksom u vrtiću za vrijeme prakse?
- I: A znam da ga imamo, negdje u vrtiću, ali nikad mi nije prezentiran, nikad ga nisam tražila.
- P: A kakvo je tvoje stajalište prema znanstvenim istraživanjima s djecom?
- I: Pa smatram da je to uredu, da su nužna i da doista neka istraživanja iziskuju uključenost djece u istraživanje jer do nekih saznanja jednostavno ne možemo doći pretpostavljanjem. Ali isto tako smatram, ono što sam već rekla, da roditelji moraju biti u potpunosti uključeni i u potpunosti upućeni o tome što će se i na koji način raditi u tom istraživanju s njihovom djecom. I djeca moraju biti u potpunosti zaštićena, u smislu njihove privatnosti i njihovih možda osobnijih, otvorenih odgovora.
- P: A smatraš li sebe kompetentnom za provedbu istraživanja koje bi uključivalo djecu ili koja se bave tematikom djece?
- I: Pa smatram se sposobnom da provodim istraživanja, štoviše mi smo na fakultetu imali kolegije koji se odnose na etičnost. A s druge stranu, znam razvoj djece i potrebe djece, tako da se smatram kompetentnom.
- P: Koje etičke upitnosti bi ti navela da su moguće u znanstvenim istraživanjima? To bi bile neke etičke dileme na koje bi mogao naići istraživač u istraživanju. Recimo, pristanak na sudjelovanje djece ili odbijanje. Što misliš o tome?
- I: U situaciji da dijete odbije sudjelovati.
- P: Da.
- I: Pa to treba u potpunosti poštovati, to je upravo što sam rekla. Znači, prvo trebamo ići roditeljima. Roditelj s djetetom rješava želi li dijete ili ne želi sudjelovati. Ako se dijete izjasni da ne želi, to se treba poštovati. Znam, da postoje situacija u kojima se djecu na neki način izmanipulira. Umjesto da im se kaže da će biti intervju, da će ih se pitati neka pitanja, to se pretvori u totalno otvoren intervju

kroz igru, što zapravo ne bi trebalo biti. Dijete bi trebalo znati, pogotovo ako je starije dobi, da prisustvuje intervjuu i da će morati dati odgovore i da će oni negdje završiti, da će nešto značiti, a ne da mu se to predstavi kao da će netko iz njega izvući neke odgovore, a ono neće znati koje. To nije u redu.

P: Što misliš kakav je onda odnos moći odrasli – djeca? Tko zapravo ima veću moć, a tko manju? Jesu li jednakopravni?

I: U većini slučajeva odrasli imaju veću moć. Ali to ovisi o roditeljskom stilu, koliko neki roditelj daje djetetu da odlučuje o sebi i o onome što želi, a što ne želi. Tu se mi kao profesionalci zapravo ne možemo miješati, to ne bi trebala biti naša odluka. Znači mi možemo paziti na privatnost djece i da se njihovi odgovori tumače na pravi način. I dati im priliku da promijene svoj odgovor, tj. kad ga kažu da ga mi pročitamo i da ga pitamo je li to ono što je htio reći. Jer i oni moraju imati priliku promijeniti svoj odgovor, ako se s njim ne slažu.

P: Što misliš o rizičnim čimbenicima u istraživanjima? Mogu li se spriječiti? Na primjer da su ugrožena prava, da se manipulira djecom; to su neki rizični čimbenici. Kako to možemo spriječiti? Imaš li kakvu ideju? Ti kao odgajateljica, recimo, ti provodiš jedno istraživanje, kako bi spriječila to?

I: Pa zapravo spriječiti takve čimbenike mogu samo osobe koje provode istraživanje. U tom smislu, to onda ovisi o etičnosti osobe koja provodi istraživanje. Znači da li sam ja etična, dovoljno etična i profesionalna i imam li dovoljno znanja o te dvije teme, kako bih na pravi način provela istraživanje s djecom.

P: Dobro, evo to bi bilo sve što sam htjela čuti od tebe. Hvala ti puno na sudjelovanju.

I: Nema problema, i drugi put.

Prilog 4: Pitanja za intervju

- 1) Opći podaci o ispitanicima: ime i prezime (potrebni samo inicijali), stupanj obrazovanja i obrazovni status (redovni/izvanredni student)
- 2) Što je za Vas etički kodeks? Kako ga tumačite?
  - Koje vrste kodeksa poznajete?
- 3) Kao budućem odgojitelju, što za Vas znači Etički kodeks istraživanja s djecom? Jeste li upoznati s njime? Smatrate li ga važnim? Objasnite.
- 4) Smatrate li da svaka predškolska ustanova treba imati svoj etički kodeks? Objasnite svoj odgovor.
  - Zna li neki dječji vrtić koji ima svoj etički kodeks? Kako je osmišljen i koncipiran?
- 5) Kakvo je Vaše mišljenje o znanstvenim istraživanjima s djecom? Smatrate li se kompetentnim za provedbu znanstvenog istraživanja s djecom?
- 6) Koje biste etičke upitnosti naveli u znanstvenim istraživanjima s djecom?
  - Prava djece: omjer prava odrasli – djeca
  - Temeljna pitanja Kodeksa: status djece, status istraživača (odgojitelja)
  - Dobrobiti znanstvenih istraživanja s djecom
  - Primjena Kodeksa
  - Pristanak djece
  - Odbijanje djece na sudjelovanje u znanstvenom istraživanju
  - Manipulacija djece
  - Rizični čimbenici (Mogu li se spriječiti i na koje načine?)

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Petra Barać, izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom doc. dr. sc. Katicom Knezović. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente Sveučilišta u Zagrebu o akademskom poštenju.

(vlastoručni potpis)